

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria –Vlada-Government
Ministria e Drejtësisë-Ministarstvo Pravde-Ministry of Justice

---

**STRATEGJIA PËR DREJTËSI TRANZICIONALE
E REPUBLIKËS SË KOSOVËS**

2024-2034

Përmbajtja

LISTA E SHKURTESAVE	Error! Bookmark not defined.
PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE	3
HYRJE	5
PARIMET KRYESORE	6
1. METODOLOGJIA	8
2. HISTORIKU DHE KONTEKSTI HISTORIK	10
3. DREJTËSIA TRANZICIONALE	15
• Obligimi për vërtetimin e fakteve - E drejta për të vërtetën	16
• Obligimi për të hetuar, ndjekur penalisht dhe ndëshkuar - E drejta për drejtësi	16
• Obligimi për riparimin e dëmit - E drejta për reparacione	16
• Obligimi për të shmangur përsëritjen - E drejta për garanci për mospërsëritje	17
4. RASTET DHE PRAKTIKAT KRAHASUESE	18
4.1 Rasti i Republikës Jugafrikane	18
4.2 Rasi i Sierra Leones	18
4.3 Rasti i Kolumbisë	19
4.4 Rasti i Timorit Lindor	19
5. E DREJTA NDËRKOMBËTARE	21
6. LIGJI VENDOR	22
7. VIZIONI DHE OBJEKTIVAT E STRATEGJISË PËR DREJTËSI TRANZICIONALE .	23
7.1 OBJEKTIVI STRATEGJIK – E drejta për të vërtetën	24
7.2 OBJEKTIVI STRATEGJIK – E drejta për drejtësi	28
7.3 OBJEKTIVI STRATEGJIK – Mbështetja për viktimat	32
7.4 OBJEKTIVI STRATEGJIK – Garantimi i mospërsëritjes	36
8. ZBATIMI, MONITORIMI DHE RAPORTIMI	45
9. PLANI I VEPRIMIT	47

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Strategjia e Republikës së Kosovës për Drejtësi Tranzicionale është një hap monumental që e pasqyron zotimin e palëkundur të Qeverisë për ta respektuar sundimin e ligjit dhe për t'i adresuar shkeljet e rënda të drejtave të njeriut¹, të ligjit ndërkombëtar humanitar dhe krimet tjera që janë shkelje e së drejtës ndërkombëtare² që kanë ndodhur gjatë luftës në Kosovë. Kjo strategji është e harmonizuar në mënyrë të gërshetuar me parimet kushtetuese të Republikës së Kosovës dhe standardet ndërkombëtare globale, duke e bërë atë një qasje gjithëpërfshirëse drejt garantimit të drejtësisë, së vërtetës, reparacionit dhe garantimit të mospërsëritjes për viktimat dhe shoqërinë në përgjithësi.

Republika e Kosovës është e zotuar për forcimin e sundimit të ligjit si gurthemel të rendit të saj kushtetues. Duke e theksuar këtë zotim, Qeveria e ka bërë të qartë përkushtimin e saj në hartimin e politikave transformuese të Drejtësisë Tranzicionale në kuadër të programit të saj 2021-2025.

Strategjia e Drejtësisë Tranzicionale e thekson një qasje gjithëpërfshirëse që sillet rreth një sërë parimesh dhe vlerash themelore, si qasja e përqendruar te viktimat, gjithëpërfshirja, ndjeshmëria gjinore dhe pajtueshmëria me normat dhe standardet ndërkombëtare, pos tjerash. Kjo strategji synon t'i adresojë me përpikëri krimet e tmerrshme të kryera gjatë luftës dhe nevojat e shumta të grupeve të viktimave që janë shfaqur në 24 vitet pas përfundimit të luftës.

Kosova e parasheh një sistem të drejtësisë tranzicionale që vepron si një platformë strategjike, ku viktimat, si dhe nevojat dhe e drejta e shoqërisë për të vërtetën dhe drejtësinë prioritetizohen dhe realizohen. Në qendër të këtij vizioni është përfshirja aktive e viktimave dhe komuniteteve të tyre në formësimin e proceseve dhe politikave të drejtësisë tranzicionale.

Do të miratohet një qasje gjithëpërfshirëse dhe inkluzive, e cila do të përfshijë një gamë të gjerë të aktorëve përtej ekspertëve ligjorë dhe akademikëve, duke siguruar që pjesëmarrësit në nivel komuniteti të luajnë rol të rëndësishëm në hartimin dhe zbatimin e projekteve të drejtësisë tranzicionale.

---

¹ Shkeljet e rënda dhe sistematike përfshijnë torturën dhe trajtimin ose dënimin mizor, çnjerëzor dhe poshtëruar, ekzekutimet me procedurë të shkurtër dhe arbitrare, zhdukjet, ndalimet arbitrare, të gjitha format e racizmit, diskriminimin racor dhe aparteidin, okupimin e huaj dhe dominimin e të huajve, ksenofobinë, varfërinë, urinë dhe mohime të tjera të drejtave ekonomike, shoqërore dhe kulturore, intolerancën fetare, terrorizmin, diskriminimin e grave dhe mungesën e sundimit të ligjit – Konferenca Botërore për të Drejtat e Njeriut, Deklarata e Vjenës dhe Programi i Veprimit, 1 30, U.N. Doc. A/CONF. 157/23 (25 qershor, 1993).

“ shkelje të rënda dhe në shkallë të gjerë të drejtave të njeriut... [duhet të përfshijë] vrasjen, përfshirë ekzekutimin arbitrar; torturën; gjenocidin; aparteidin; diskriminimin në baza racore, kombëtare, etnike, gjuhësore ose fetare; vendosjen ose mbajtjen e statusit të robërisë ose punës së detyruar mbi njerëzit; zhdukjet e detyruara ose të pavullnetshme; ndalimin arbitrar dhe të zgjatuar; deportimin ose transferimin me forcë të popullsisë.” – Punim studimor i dorëzuar nga Z. Stanislav Chemichenko në pajtueshmëri me vendimin e Nën-komis. 1992/109, 14, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/1993/10 (8 qershor, 1993) dhe të Theo Van Boven, Studim në lidhje me të drejtën për kthim, kompensim dhe rehabilitim për viktimat e shkeljeve të rënda të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, raport përfundimtar i dorëzuar nga M. Theo van Boven, Raportues Special, 7-8, U.N. Doc No. E/CN.4/Sub.2/1993/8, (2 korrik, 1993). *Shih poashtu*, MAX DU PLESI & STEPHEN PETE, RIPARIMI I TË KALUARËS?: PERSPEKTIVAT NDËRKOMBËTARE MBI REPARACIONET PËR SHKELJET E RËNDA TË TË DREJTAVE TË NJERIUT (2007).

² Kategoritë e krimeve ndërkombëtare janë gjenocidi, krimet kundër njerëzimit, krimet e luftës, krimet e agresionit dhe spastrimi etnik..

Theks i veçantë i kushtohet ndjeshmërisë ndaj të rinjve dhe gjinisë, duke i eksploruar përvojat në baza gjinore për t'i adresuar në mënyrë adekuate shkeljet në baza gjinore.

Strategjia për Drejtësi Tranzicionale është një plan gjithëpërfshirës që synon promovimin e kulturës së respektimit të të drejtave të njeriut, të vërtetës, drejtësisë dhe kohezionit social në Kosovë. Kjo shënon një hap të madh drejt adresimit të padrejtësive të së kaluarës, duke e kultivuar kështu një shoqëri të harmonishme mbi parimet e tolerancës, diversitetit dhe respektit të ndërsjellë.

Strategjia e Republikës së Kosovës për Drejtësi Tranzicionale nuk është vetëm një udhërrëfyes për t'i shëruar plagët e së kaluarës, por është gjithashtu edhe një vizion për një të ardhme kohezive dhe gjithëpërfshirëse.

HYRJE

Sundimi i ligjit është një nga parimet kryesore të rendit kushtetues të Republikës së Kosovës. Në këtë kontekst, në kuadër të Programit të Qeverisë së Republikës së Kosovës 2021 - 2025³, sipas prioriteteve të sundimit të ligjit, Qeveria e ka përcaktuar në mënyrë specifike zotimin e saj për hartimin e politikave të drejtësisë tranzicionale. Përmes një qasjeje gjithëpërfshirëse, ajo është e zotuar të identifikojë dhe promovojë procese të ndryshme që do t'u garantojnë viktimave të shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut, të ligjit ndërkombëtar humanitar dhe të krimeve tjera sipas së drejtës ndërkombëtare, të vërtetën, drejtësinë, reparacionet dhe garantimin e mospërsëritjes.

Kjo qasje është në përputhje të plotë me parimet kushtetuese të Republikës së Kosovës, procesin e integrimit në Bashkimin Evropian dhe standardet tjera ndërkombëtare. Kjo është gjithashtu një vazhdimësi e zotimit të Qeverisë për t'i adresuar krimet e kryera gjatë luftës dhe shkeljet e vlerave të mbrojtura nga e drejta ndërkombëtare dhe për të sjellë drejtësi për viktimat.

Përmes aktiviteteve të parapara, Strategjia për Drejtësi Tranzicionale do ta përforcojë zotimin e institucioneve të Republikës së Kosovës në respektimin e të drejtave të njeriut të garantuara me Kushtetutë, ligjet nacionale dhe konventat ndërkombëtare. Qëllimet e Strategjisë janë: adresimi i krimeve të shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut, ligjit ndërkombëtar humanitar dhe krimeve tjera që janë e shkelje e së drejtës ndërkombëtare, për periudhën kohore 1989 – 2000, bazuar në parimet dhe vlerat e mëposhtme:

- Qasjen e përqendruar te viktimat;
- Qasjen gjithëpërfshirëse;
- Ndjeshmërinë gjinore;
- Pajtueshmërinë me normat dhe standardet ndërkombëtare;
- Integritetin dhe paanshmërinë;
- Pjesëmarrjen dhe fuqizimin;
- Barazinë dhe mosdiskriminimin;
- Parimin “mos bëj dëm”.

---

³Programi i Qeverisë së Kosovës 2021-2025, faqe 14. Gjindet në: <https://kryeministri.rks-gov.net/www-content/uploads/2021/05/Programi-i-Qeverise-se-Kosoves-2021-2025.pdf>

PARIMET KRYESORE

Parimet kryesore që i prijnë Strategjisë për Drejtësinë Tranzicionale 2024-2034 dhe Planit të Veprimit 2024-2026 janë:

- **Qasja e përqendruar te viktimat:** Drejtësia tranzicionale është një fushë teorike dhe praktike multidisiplinare dhe e përqendruar te viktimat për t'u marrë me trashëgimitë e shkeljeve masive të të drejtave të njeriut. Përqendrimi te viktimat përkufizohet si njohja, pranimi dhe centralizimi i viktimave, duke marrë parasysh statusin e tyre të veçantë në hartimin dhe zbatimin e proceseve të drejtësisë tranzicionale. Respektimi i dinjitetit të viktimave, marrja në konsideratë e pikëpamjeve, prioritetëve dhe shqetësimeve të tyre janë udhëzime të këtij dokumenti strategjik që do të respektohet plotësisht.
- **Qasja gjithëpërfshirëse:** Është një faktor përcaktues i procesit. Këtu përfshihen të gjitha palët e interesit në shoqërinë kosovare, qofshin ato viktimat apo jo, pavarësisht përkatësisë së tyre politike, sociale, fetare apo etnike, si dhe komunitetet dhe shoqëria e gjerë, me theks në përfshirjen e atyre që tradicionalisht mund të kenë qenë, ose lihen shpesh, të përjashtuar apo të marginalizuar.
- **Ndjeshmëria gjinore:** Qasje gjithëpërfshirëse për gratë në të gjitha fazat dhe nivelet e vendimmarrjes në procesin e drejtësisë tranzicionale dhe adresim i tërësishëm i gamës së shkeljeve të të drejtave të njeriut për ta transformuar pabarazinë gjinore, duke përfshirë adoptimin e një fokusi specifik në shkeljet në baza gjinore dhe seksuale dhe shkaqet kryesore të tyre. Dhuna seksuale dhe dhuna në baza gjinore janë përdorur si armë lufte. Përderisa përvojat dhe vuajtjet e grave gjatë luftës po njihen, stigma dhe dëmi i përjetuar nga viktimat e këtyre shkeljeve duhet të adresohet përmes programeve dhe masave konkrete me ndjeshmëri gjinore.
- **Pajtueshmëria me normat dhe standardet ndërkombëtare:** Pavarësisht se çdo program i drejtësisë tranzicionale është një grup unik procesesh dhe mekanizmash, të zbatuara brenda një konteksti specifik, përputhshmëria me normat dhe standardet ndërkombëtare është shumë e rëndësishme. Për t'i përmbushur këto detyrime ligjore ndërkombëtare, proceset e drejtësisë tranzicionale duhet të kërkojnë të sigurojnë hetime dhe ndjekje penale të shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut dhe shkeljeve serioze të së drejtës ndërkombëtare humanitare, duke përfshirë dhunën seksuale. Për më tepër, ato duhet të sigurojnë të drejtën e viktimave për reparacione, të drejtën e viktimave dhe shoqërisë për ta ditur të vërtetën për shkeljet dhe garanci për mospërsëritjen e shkeljeve, në përputhje me të drejtën ndërkombëtare.

- **Integriteti dhe paanshmëria:** Duke qenë se procesi i drejtësisë tranzicionale ka të bëjë me adresimin e shkeljeve të së kaluarës, është shumë e rëndësishme që ky proces të ketë integritet dhe paanshmëri në trajtimin e të kaluarës. Integriteti ka të bëjë me ruajtjen e besimit të qytetarëve në mekanizmat e procesit, ndërsa paanshmëria ka të bëjë me adresimin e krimeve të së kaluarës, pavarësisht se kush është viktimë dhe kush është autori. Vetëm një proces i paanshëm dhe me integritet mund të sigurojë që çdo qytetar i Republikës së Kosovës të jetë në qendër të procesit.
- **Pjesëmarrja dhe fuqizimi:** Të sigurohet pjesëmarrje dhe konsultim kuptimplotë me viktimat dhe komunitetet e prekura në hartimin dhe zbatimin e mekanizmave të drejtësisë tranzicionale, duke kontribuar kështu në një ndryshim në perceptimet dhe kuptimin e viktimave dhe shoqërisë më të gjerë për statusin dhe rolet e tyre si përfituese të procesit dhe si agjentë të fuqishëm të ndryshimit në kërkim të transformimit, paqes dhe demokracisë. Shoqëria civile dhe palët tjera shoqërore të interesit mund të luajnë një rol të rëndësishëm në këtë proces. Aktorët e shoqërisë civile janë partnerët themelorë për të qenë të pranishëm në fushën e të drejtave të njeriut. Një shoqëri civile e fortë dhe autonome, e aftë për të vepruar lirisht dhe me njohuri për të drejtat e njeriut është element kyç në sigurimin e mbrojtjes së qëndrueshme të të drejtave të njeriut në nivel kombëtar dhe për të siguruar që shteti është përgjegjës për përmbushjen e detyrimeve të tij për të drejtat e njeriut.

1. METODOLOGJIA

Me vendim të datës 26 korrik 2021 të Ministres së Drejtësisë është themeluar Grupi Punues për hartimin e Strategjisë së Kosovës për Drejtësi Tranzicionale. Ai përbëhet nga përfaqësues të institucioneve, organizatave relevante dhe përfaqësues të komuniteteve të prekura si: Zyra e Kryeministrit; Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit; Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve; Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sporteve; institucionet akademike duke përfshirë Fakultetin Juridik të Universitetit të Prishtinës, si dhe përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile.

Strategjia është hartuar duke u bazuar në kornizën ligjore të Republikës së Kosovës, standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut dhe parimet e drejtësisë tranzicionale. Qasja e Organizatës së Kombeve të Bashkuara ndaj drejtësisë tranzicionale si dhe korniza e politikave të Bashkimit Evropian për t'i mbështetur proceset e drejtësisë tranzicionale ishin në qendër të punës së Grupit Punues. Janë shqyrtuar edhe praktikrat më të mira edhe mësimet e nxjerra nga hartimi i dokumenteve strategjike për drejtësinë tranzicionale të rasteve nga rajoni dhe bota.

Grupi Punues i ka identifikuar dhe shqyrtuar të gjitha iniciativat në lidhje me ballafaqimin me të kaluarën dhe drejtësinë tranzicionale, që janë ndërmarrë në Kosovë nga institucionet publike, organizatat e shoqërisë civile dhe komuniteti ndërkombëtar në Kosovë.

Strategjia për Drejtësi Tranzicionale është hartuar përmes konsultimeve publike me grupet e viktimave, institucionet relevante, organizatat joqeveritare, organizatat ndërkombëtare dhe palët tjera të interesit. Janë organizuar gjithsej 30 takime me viktimat dhe përfaqësuesit e tyre nga të gjitha komunitetet, gratë, të rinjtë dhe studentët, punëtorët në sektorin publik, aktivistët e të drejtave të njeriut, punonjësit e arsimit, intelektualët, gazetarët, bashkësitë fetare në Kosovë, profesionistët juridikë, të sektorit të sigurisë dhe punëtorët socialë.

Janë mbajtur 22 takime me komunitetin shumicë dhe 8 me komunitetet jo-shumicë. Numri i përgjithshëm i pjesëmarrësve në fokus grupe është 465, nga të cilët 334 përfaqësonin komunitetin shumicë dhe 131 komunitetet jo-shumicë. Përqindja e pjesëmarrësve sipas gjinisë në fokus grupe është 50% femra dhe 50% meshkuj.

Të dhënat e mbledhura dhe rekomandimet e marra nga procesi i konsultimit janë analizuar nga anëtarët e Grupit Punues dhe ekspertët e terrenit dhe janë përdorur në hartimin e objektivave dhe të planit të veprimit të strategjisë.

Procesi i hartimit të Strategjisë për Drejtësinë Tranzicionale ka kaluar në pesë faza kryesore:

- 1) **Faza e parë** e ka përfshirë shqyrtimin e publikimeve, kornizës ligjore, standardeve ndërkombëtare të të drejtave të njeriut dhe praktikave më të mira në hartimin e një strategjie në fushën e drejtësisë tranzicionale. Gjatë kësaj faze, Grupi Punues gjithashtu i ka shqyrtuar të gjitha iniciativat e drejtësisë tranzicionale të ndërmarra deri më tani nga institucionet e Kosovës, komuniteti ndërkombëtar ose organizatat e shoqërisë civile.

- 2) **Faza e dytë** e ka përfshirë identifikimin e objektivave fillestare strategjike dhe specifike për Strategjinë, pasuar nga zhvillimi i planit gjithëpërfshirës të veprimit, sipas kontributit të të gjithë aktorëve të përfshirë në proces.
- 3) **Faza e tretë** e ka përfshirë organizimin e konsultimeve publike me të gjithë aktorët, duke përfshirë grupet e viktimave dhe organizatat e shoqërisë civile.
- 4) **Faza e katërt** e ka përfshirë hartimin e versionit përfundimtar të Strategjisë, bazuar në të dhënat e mbledhura nga konsultimet publike dhe shqyrtimi i literaturës.
- 5) **Faza e pestë përfundimtare** e ka përfshirë konsolidimin e draftit përfundimtar të Strategjisë dhe dorëzimin e saj në Qeverinë e Republikës së Kosovës për miratim.

Duke i njohur viktimat si qendër në hartimin dhe zbatimin e Strategjisë për Drejtësi Tranzicionale, Qeveria e Republikës së Kosovës mbetet e zotuar për vazhdimin e dialogut dhe angazhimit të saj me viktimat, shoqërinë civile dhe të gjithë aktorët relevant gjatë zbatimit të kësaj Strategjie.

2. HISTORIKU DHE KONTEKSTI HISTORIK

Politikat represive dhe diskriminuese gjatë viteve 1989-1998 ndaj popullatës etnike shqiptare në Kosovë çuan në konflikte intensive, si dhe në degradim të vlerave dhe të drejtave themelore të njeriut. Gjatë viteve të 1980-ta, krahas rënies ekonomike dhe dhunës së vazhdueshme ndaj shqiptarëve, u krijua fenomeni i të ashtuquajturit “Kombi dominues” si ideologji kombëtare serbe që të dominonte “E Drejta Historike”. Kjo ideologji e dhunës sistematike u ekzekutua përmes masave diskriminuese dhe represive që çuan në suprimimin e autonomisë së Kosovës.. Më 23 shkurt 1989, parlamenti serb miratoi propozimet për ndryshime kushtetuese mes të cilave një amandament ia hoqi kompetencën Kosovës për të kundërshtuar amandamentet e Kushtetutës së Serbisë. Më 18 mars 1989, Kuvendi i Serbisë miratoi disa ndryshime kushtetuese me të cilat arbitrarisht Serbia i dha vetes kompetenca shtesë ndaj Kosovës, në kundërshtim me Kushtetutën e Kosovës dhe me Kushtetutën e Jugosllavisë. Më 23 mars 1989, nën masa rrethimi nga policia, Kuvendi i Kosovës e suprimoi Kushtetutën e Krahinës Socialiste Autonome të Kosovës. Më 28 shtator 1989, Kuvendi i Republikës Socialiste të Serbisë, miratoi një kushtetutë të re me të cilën Kosova u degradua nga krahinë autonome në njësi territoriale-rajonale të Serbisë. Për një kohë shumë të gjatë, qytetarëve të Kosovës iu privua e drejta për të jetuar në një shtet ligjor demokratik, në të cilin ata do ta gëzonin lirinë, barazinë, drejtësinë dhe përfshirjen e gjithë qytetarëve pa përjashtim.

Ndryshe nga vendet tjera, me fundin e regjimit komunist, gjatë viteve të 90-ta, Kosova u përball me një politikë shtetërore të tipit aparteid dhe shkelje masive të të drejtave themelore të njeriut, të dokumentuara mirë nga institucionet ndërkombëtare të kohës⁴. Gjatë viteve 1990 dhe 1991, përmes një sistemi politikash të segregacionit, Serbia e instaloi një regjim aparteidi në Kosovë, ku shqiptarët dhe serbët trajtoheshin mbi baza etnike. Komisioni i Pavarur Ndërkombëtar për Kosovën e kishte karakterizuar regjimin e instaluar në Kosovë në vitet 1990 si një regjim "si aparteid".⁵

Dhuna e organizuar dhe sistematike shtetërore kundër shumicës së popullsisë në Kosovë në vitet 1990-ta përfshinte largimin masiv të shqiptarëve nga vendet e punës, shkollat dhe institucionet publike, si dhe dhunën masive të kryer, gjatë të ashtuquajturit aksioni i

---

⁴ *Idem*, Rezoluta 48/153, 20 dhjetor 1993, 85th mbledhja plenare, Shkelja e të drejtave të njeriut në Republikën e Bosnje dhe Hercegovinës, Republikën e Kroacisë dhe RFJ-në (Serbi dhe Mali i Zi); Rezoluta e OKB-së 49/204, 23 dhjetor 1994, Mbledhja e 94-të plenare, Shkelja e të Drejtave të Njeriut në Kosovë; Rezoluta e OKB-së 50/190, 22 dhjetor 1995, mbledhja e 99-të plenare, Shkelja e të Drejtave të Njeriut në Kosovë; Rezoluta e OKB-së 51/111, 12 dhjetor 1996, Mbledhja e 82-të plenare, Shkelja e të Drejtave të Njeriut në Kosovë; Rezoluta e OKB-së 51/116, 12 dhjetor 1996, mbledhja e 82-të plenare, Shkelja e të Drejtave të Njeriut në Republikën e Bosnjës dhe Hercegovinës, Republikën e Kroacisë dhe RFJ-në (Serbi dhe Mali i Zi); Rezoluta e OKB-së 52/139, 12 dhjetor 1997, mbledhja e 70-të plenare, Shkelja e të Drejtave të Njeriut në Kosovë; Rezoluta e OKB-së 52/147, 12 dhjetor 1997, mbledhja e 70-të plenare, Shkelja e të drejtave të njeriut në Republikën e Bosnjës dhe Hercegovinës, Republikën e Kroacisë dhe RFJ-në (Serbi dhe Mali i Zi); Rezoluta e OKB-së 53/163, 9 dhjetor 1998, mbledhja e 85-të plenare, Shkelja e të Drejtave të Njeriut në Republikën e Bosnjës dhe Hercegovinës, Republikën e Kroacisë dhe RFJ-në (Serbi dhe Mali i Zi); Rezoluta e OKB-së 53/164, 9 dhjetor 1998, mbledhja e 85-të plenare, Shkelja e të Drejtave të Njeriut në Kosovë; Rezoluta e OKB-së 54/183, 17 dhjetor 1999, mbledhja e 83-të plenare, Shkelja e të Drejtave të Njeriut në Kosovë. Shih po ashtu (7) Raportet e Komisionit për të Drejtat e Njeriut të OKB në Kosovë dhe në ish-Jugosllavi prej vitit 1992-1999; (5) Rezolutat e Komisionit për të Drejtat e Njeriut të OKB-së në Kosovë dhe në ish-Jugosllavi prej vitit 1993-1999.

⁵ Komisioni i Pavarur Ndërkombëtar për Kosovën (2000): Raporti i Kosovës. Konflikti, reagimi ndërkombëtar, mësimet e nxjerra, Oxford University Press, f. 1, Mund të gjindet në [at:https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf](https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf)

grumbullimit të "armëve ilegale" ndërmjet viteve 1992 - 1996⁶. Në mars të vitit 1990, autoritetet e shërbimeve sekrete serbe dhe jugosllave i helmuan disa mijëra nxënës shqiptarë, duke u lënë pasojë të dëmshme afatgjata.

Gjatë gjithë viteve '90, teksa po zhvilloheshin luftërat në Slloveni, Kroaci dhe Bosnje e Hercegovinë, shqiptarët e Kosovës u shtypën egërsisht nga regjimi i Beogradit. Këshilli për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive të Njeriut (KMDLNj), ka evidentuar dhe raportuar në baza ditore për ndalje dhe arrestime arbitrare, për ftesa për paraqitje nëpër stacione të policisë, për tortura, procese gjyqësore politike, burgosje politike edhe me dënime në mungesë, tortura dhe vrasje. Megjithëse gjatë viteve '90 në Kosovë nuk po zhvillohej luftë, ajo ishte zona me shtypjen më të egër politike dhe me shkeljet më të rënda të lirive të njeriut në Evropën e fundshekullit të XX. Sipas KMDLNj-së, vetëm gjatë vitit 1994, në Kosovë vdiqën 17 shqiptarë nga torturat e policisë serbe.

Organizatrat ilegale politike të tre dekadave paraprake si dhe trashëgimtarët e tyre, nga fundi i viteve '80 filluan kalimin nga organizimi politik në organizim edhe ushtarak. Gjatë viteve 1998-99 qindra vullnetarë nga të gjitha zonat e Kosovës dhe shumë të tjerë nga diaspora shqiptare, u kthyen dhe iu bashkuan Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës (UÇK).

Vlerësohet se gjatë periudhës 1989-1997, 120-150,000 shqiptarë të Kosovës janë shpërngulur nga shtëpitë e tyre.⁷ Ndërkaq, dëbimi i shqiptarëve nga Kosova në formë spastrimi etnik⁸ nga Serbia arriti kulmin me shpërthimin e luftës së hapur në vitin 1998 dhe 1999. Vlerësohet se 862,979 shqiptarë u shpërngulën nga Kosova përmes dhunës ushtarake dhe policore,⁹ gjysmë milioni u zhvendosën brenda saj dhe qindra fshatra të tëra dhe lagje të qyteteve u dogjën, pasuritë e të cilave ishin grabitur më parë. Nga fundi i shekullit të 20-të, kishin ndodhur shkelje të shumta serioze të të drejtave themelore të njeriut dhe të Drejtës Ndërkombëtare Humanitare, duke përfshirë masakrat torturat, dhunën seksuale, dëbimet e detyruara, shkatërrimin masiv të shtëpive, pronave dhe objekteve kulturore dhe fetare.¹⁰

Një numër i madh i krimeve të luftës, krimeve kundër njerëzimit dhe krimeve tjera të rënda sipas të drejtës ndërkombëtare - në formën e vrasjeve të civilëve, zhvendosjes së detyruar të popullsisë civile, burgosjeve të paligjshme, torturave, dhunës seksuale, trajtimit çnjerëzor, grabitjes dhe shkatërrimit të pronës, pasurive ekonomike, objekteve kulturore dhe fetare dhe vepra tjera të ngjashme janë kryer në territorin e Kosovës në kontekste të mëdha apo sistematike dhe si pasojë e zhvillimit të luftës që ndodhi në periudhën ndërmjet viteve 1998

⁶ Aksioni ishte një masë represive ndaj popullsisë shqiptare, me pretekstin e grumbullimit të "armëve pa leje".

⁷ Raporti i Agjencisë së Statistikave të Kosovës, Migrimi Kosovar, Prishtinë, Prill 2014. F. 24

⁸ *Konflikti në Kosovë dhe e Drejta Ndërkombëtare*, dokumentin analitik 1974-1999, Cambridge International Documents Series Volume II, ed. Heike Krieger, Cambridge University Press, Cambridge UK, 2001. Document No. 33. UN, ECOSOC, Rezoluta e Komisionit 1999/2, Situata e të Drejtave të Njeriut në Kosovë, 13 Prill 1999, Takimi i 30-të, f. 43: "1. *Dënon ashpër praktikën e përhapur dhe sistematike të spastrimit etnik të kryer nga autoritetet e Beogradit dhe ato serbe kundër kosovarëve*,".

⁹ *Idem*, Dokumenti No. 44, "Numri i refugjatëve të larguar nga Kosova në mes të periudhës 23 mars 1998 – 9 qershor 1999, 15 tetor 1999".

¹⁰ Për gjendjen e të drejtave të njeriut në Kosovë gjatë regjimit komunist si dhe në fazën e fundit të luftës, shih p.sh Bellamy, Alex J. (2000), *Gabimet Njerëzore në Kosovë: 1974–99*, Gazeta Ndërkombëtare e të Drejtave të Njeriut, 4:3–4, 105–126.; *Kosovo/Kosova. Siç shihet, Siç është thënë. Një analizë e gjetjeve të OSBE-së për të drejtat e njeriut. Misioni Verifikues i Kosovës, tetor 1998 deri në qershor 1999*, publikuar nga OSBE/ODIHR 1999.

dhe 1999.¹¹ Sipas të dhënave të organizatës Fondi për të Drejtën Humanitare, gjatë luftës në Kosovë janë vrarë rreth 13,000 persona. Ende janë të zhdukur me forcë 1,597 persona (109 fëmijë).

Lufta në Kosovë ishte lufta e fundit në serinë e luftërave që e dezintegruan dhe e shkatërruan Jugosllavinë, në dekadën e fundit të shekullit të kaluar. Kjo luftë i prodhoi dy rezultate të mëdha: ajo solli fundin e një periudhe të gjatë disa dekadëshe të shtypjes së shqiptarëve në Kosovë nga pushteti i Serbisë, përkatësisht çlirimin e tyre nga pushteti shtypës dhe okupator i shtetit serb mbi shqiptarët në Kosovë; kurse nëntë vite pas luftës, më 2008, solli krijimin e shtetit më të ri dhe të fundit në hartën politike të Evropës, Republikës së Kosovës.

Përpjekjet ndërkombëtare

Në rrethanat e luftës së hapur, për më shumë se një vit 1998-1999 komuniteti ndërkombëtar u përpoq ta ndalonte dhunën sistematike shtetërore kundër civilëve duke ndjekur një deklaratë politike. Dështimi i këtyre përpjekjeve çoi në ndërhyrjen ushtarake humanitare të bashkësisë ndërkombëtare përmes NATO-s, e cila rezultoi me themelimin e misionit ushtarak të paqes - KFOR-it. Në të njëjtën kohë, u themelua Misioni i Administratës së Përkohshme të Kombeve të Bashkuara në Kosovë (UNMIK). Gjatë gjithë kësaj kohe, u krijua një bazë solide për një shtet demokratik dhe ligjor, duke përfshirë këtu zhvillimin e politikave për ballafaqimin me të kaluarën, adresimin e krimeve të luftës dhe të pasojave të saj. Ndër të tjera, Zyra për Persona të Zhdukur dhe Mjekësi Ligjore është themeluar në vitin 2002 nga Misioni i Administratës së Përkohshme të Kombeve të Bashkuara në Kosovë (UNMIK).

Në lidhje me ballafaqimin me të kaluarën, bashkësia ndërkombëtare është fokusuar kryesisht në drejtësinë penale, duke themeluar Tribunalin Penal Ndërkombëtar për ish-Jugosllavinë (ICTY), gjykatat hibride dhe hetuaimin e ndjekjen penale të krimeve të luftës në Kosovë në kuadër të Misionit të Bashkimit Evropian për Sundimin e Ligjit në Kosovë (EULEX).

Përpjekjet vendore

Në anën tjetër, institucionet e Kosovës krijuan mekanizma të kërkimit të së vërtetës për dokumentimin e krimeve të luftës dhe zbardhjen e fatit të personave të zhdukur me forcë. Këto nisma u shndërruan në mekanizma formalë si p.sh:

- Komisioni Qeveritar për Persona të Zhdukur së bashku me mekanizmat mjekoligjorë të themeluar nga Qeveria e Kosovës;
- Komisioni për të Drejtat e Njeriut, Barazi Gjinore, Viktimat e Dhunës Seksuale gjatë Luftës, Persona të Pagjetur dhe Peticione i themeluar nga Kuvendi i Kosovës;
- Këshilli Koordinues i Shoqatës së Familjeve të Personave të Zhdukur në Kosovë i themeluar në vitin 2011 nga Qeveria e Kosovës;
- Agjencia për Menaxhimin e Kompleksit Memorial të Kosovës;
- Komisioni Qeveritar për Njohjen e Statusit të Viktimave të Dhunës Seksuale;

---

¹¹ STRATEGJIA E KRIMEVE TË LUFTËS, Këshilli Prokurorial i Kosovës/ Prokurori i Shtetit

- Departamenti për Drejtësi Tranzicionale dhe Përkrahje ndaj Viktimave të Krimit në kuadër të Ministrisë së Drejtësisë;
- Instituti për krimet e kryera gjatë luftës në Kosovë.

Janë krijuar organe të tjera me detyra specifike, si: Komisioni Shtetëror për kërkimin, regjistrimin/inventarizimin, vlerësimin dhe dokumentimin e objekteve të trashëgimisë kulturore dhe historike të shkatërruara gjatë luftës së viteve 1998 dhe 1999; Komiteti Ndërmnistor për Memorialin e fëmijëve të vrarë dhe të zhdukur gjatë luftës; grupi punues për themelimin e muzeut të krimeve të Jugosllavisë dhe Serbisë në Kosovë; Komisioni ndërmnistor për koordinimin e procesit të përzgjedhjes së projekteve dhe monitorimin e procesit të zbatimit të projektit për Kompleksin Memorial “Adem Jashari” në Prekaz.

Iniciativat e mëparshme që synonin kërkimin e së vërtetës nuk i kanë përmbushur mandatet e tyre.

Në vitin 2011, Qeveria e Kosovës e themeloi Institutin për Hulumtime të Krimeve të Luftës si institucion publik hulumtues, i cili ishte aktiv deri në vitin 2018. Detyra e këtij Instituti ishte mbledhja, sistemimi, përpunimi dhe publikimi i të dhënave për krimet kundër paqes, krimet e luftës, krimet kundër njerëzimit dhe aktet e gjenocidit të kryera në Kosovë nga viti 1998 deri në qershor të vitit 1999.

Grupi Punues Ndërmnistor i vitit 2012 për Ballafaqimin me të Kaluarën dhe Pajtimin, ishte mandatar për të hartuar një strategji kombëtare për drejtësinë tranzicionale në Kosovë. Megjithatë, ky Grup Punues nuk arriti ta realizojë një strategji të tillë.

Prokuroria Speciale e Republikës së Kosovës që nga qershori i vitit 2018 ka marrë kompetenca ekskluzive për t’i hetuar dhe ndjekur penalisht krimet e luftës dhe shkeljet tjera të së drejtës ndërkombëtare humanitare dhe ligjit penal. Njësia për Hetimin e Krimeve të Luftës, përkatësisht Sektori për Persona të Zhdukur në Policinë e Kosovës është pjesë e Drejtorisë për Krime të Rënda në Departamentin e Hetimeve të Policisë së Kosovës dhe është njësi e specializuar policore dhe e autorizuar për të hetuar këto vepra penale pas dorëzimit nga EULEX-i. Misioni i Sundimit të Ligjit në Kosovë ia ka transferuar PSRK-së përafërsisht nëntëqind (900) raste të krimeve të luftës dhe shkeljeve tjera të së drejtës ndërkombëtare humanitare. Po ashtu, afro dy mijë (2000) raste për persona të zhdukur janë transferuar nga Njësia e Policisë së EULEX-it për Krime Luftë në NJHKL të PK-së.¹² Dhomat e Specializuara të Kosovës dhe Zyra e Prokurorit të Specializuar janë krijuar në vitin 2016 në bazë të një marrëveshjeje ndërkombëtare të ratifikuar nga Kuvendi i Kosovës, një Amendamenti Kushtetues dhe Ligjit për Dhomat e Specializuara të Kosovës dhe Zyrën e Prokurorit të Specializuar miratuar nga Kuvendi i Kosovës në vitin 2015.¹³

Në vitin 2023 është miratuar ligji për themelimin e Instituti për Krimet e Kryera Gjatë Luftës në Kosovë.

¹² STRATEGJIA E KRIMEVE TË LUFTËS, Këshilli Prokurorial i Kosovës/ Prokurori i Shtetit

¹³ <https://www.scp-ks.org/en>

Po ashtu, në 2023 është themeluar Grupi Punues për hartimin e konceptit për themelimin e Muzeut për dokumentimin dhe prezantimin e krimeve të ish-Jugosllavisë dhe Serbisë ndaj shqiptarëve në Kosovë.

Transformimi shoqëror nga një kontekst i dhunës sistematike në një bashkëjetesë paqësore është i vështirë për t'u arritur nëse viktimave u mungon kujdesi adekuat dhe nëse nuk zbatohen parimet e drejtësisë tranzicionale.

Në Kosovë, janë ndërmarrë edhe iniciativa të ndryshme për ta adresuar të kaluarën nga organizatat e shoqërisë civile vendore, rajonale dhe ndërkombëtare. Pavarësisht rëndësisë së këtyre nismave, ato nuk mund ta zëvendësojnë nevojën për adresimin dhe promovimin e drejtësisë tranzicionale nga institucionet publike të Kosovës.

Pavarësisht angazhimeve të shumta institucionale dhe sektoriale, procesi i drejtësisë tranzicionale është shoqëruar me nisma të fragmentuara dhe ad-hoc. Kjo ka shtyrë Qeverinë e Republikës së Kosovës që të zotohet për zhvillimin e një qasjeje strategjike ndaj drejtësisë tranzicionale.

Strategjia do t'i njohë shqetësimet e grupeve të viktimave nga grupet e marginalizuara, veçanërisht pakicat, gratë dhe të rinjtë, do ta pranojë ekzistencën e viktimave të grupeve tjera etnike dhe do të luftojë përhapjen e gjuhës së urrejtjes.

Strategjia për Drejtësi Tranzicionale do të shërbejë si një ombrellë për të gjitha nismat ekzistuese, duke i koordinuar ato ekzistuese, si dhe duke propozuar nisma të reja për t'iu përgjigjur kërkesave dhe nevojave të viktimave si dhe shoqërisë në tërësi. Nëpërmjet adresimit të së kaluarës, kjo Strategji synon të kontribuojë në krijimin e një të ardhmeje të bazuar në respektimin e të drejtave të njeriut dhe forcimin e institucioneve që do të garantoni mospërsëritjen e shkeljeve të së kaluarës.

Ky dokument strategjik do të shërbejë si bazë për krijimin e kushteve për kërkimin e së vërtetës, arritjen e drejtësisë, sigurimin e mbështetjes dhe reparacioneve për viktimat dhe ndërtimin e paqes së qëndrueshme përmes respektimit të shtetit të së drejtës. Dhe në fund, strategjia synon ta promovojë integrimin dhe kohezionin social, në të cilin njerëzit në Kosovë respektojnë dinjitetin njerëzor të njëri-tjetrit.

3. DREJTËSIA TRANZICIONALE

Strategjia për Drejtësi Tranzicionale ofron një qasje dhe përgjigje gjithëpërfshirëse ndaj trashëgimisë së shkeljeve të të drejtave të njeriut përmes angazhimit në transformime politike, ligjore, socio-kulturore dhe ekonomike për ta konsoliduar paqen dhe për ta ndërtuar një shoqëri gjithëpërfshirëse. Lloji i qasjes së drejtësisë tranzicionale do të varet nga konteksti, historia, kultura dhe prioritetet vendore të Kosovës, në veçanti nga pritjet e viktimave.

Është me rëndësi të madhe që të gjithë aktorët kryesorë, përfshirë komunitetet e viktimave, ta zotërojnë procesin dhe të marrin pjesë në hartimin dhe zbatimin e tij.

Ballafaqimi me të kaluarën është një proces afatgjatë që synon krijimin e një kulture llogaridhënieje dhe sundimi të ligjit. Drejtësia tranzicionale ("DT") bazohet në respektimin e të drejtave individuale dhe kolektive për të vërtetën, qasjen në drejtësi dhe adresimin e shkeljeve masive të të drejtave të njeriut. Masat e DT-së duhet të jenë në përputhje me standardet dhe parimet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut.¹⁴

Qasja e bazuar në të drejtat e njeriut do të thotë që programet e DT-së duhet të përqendrohen te viktimat dhe të hartohen dhe zbatohen në bashkëpunim të ngushtë me viktimat. Është e rëndësishme që gjatë gjithë procesit të drejtësisë tranzicionale, gratë, të rinjtë dhe komunitetet e marginalizuara të angazhohen plotësisht dhe të adresohen të drejtat dhe perspektivat e tyre. Komisioni i Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut, në Rezolutën 2005/70, thekson *"rëndësinë e një procesi gjithëpërfshirës kombëtar konsultimi, veçanërisht të atyre që preken nga shkeljet e të drejtave të njeriut, duke kontribuar kështu në një strategji gjithëpërfshirëse për drejtësinë tranzicionale duke marrë parasysh rrethanat specifike të çdo situatë dhe në përputhje me standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut."*¹⁵ Është po aq e rëndësishme që viktimat dhe komuniteti i tyre të luajnë një rol domethënës në zbatimin e saj.

Të gjitha palët në konfliktet e kaluara, pavarësisht nga rolet, përkatësia, statusi apo prejardhja e tyre, duhet të kenë mundësi të marrin pjesë në mekanizmat dhe proceset që do të krijohen. Vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet promovimit të pjesëmarrjes së grave, të rinjve dhe fëmijëve, si dhe të komuniteteve të marginalizuara ose jo-shumicë.

Një Strategji gjithëpërfshirëse për Drejtësinë Tranzicionale mund të ndihmojë në krijimin e një platforme të qëndrueshme për të kërkuar të vërtetën dhe drejtësinë, për të adresuar padrejtësitë dhe traumat e lidhura me luftën, ruajtjen e kujtesës kolektive, reformat dhe ndërtimin e besimit në institucione.

Strategjia për drejtësi tranzicionale bazohet në katër shtyllat e drejtësisë tranzicionale, domethënë në kërkimin e së vërtetës, drejtësinë, reparacionet dhe reformën institucionale:

---

¹⁴Zyra e Komisionit të Lartë të Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut, MJETET E SENDIMIT TË LIGJIT PËR SHTETET PAS KONFLIKTIT Konsultimet kombëtare për drejtësinë tranzicionale, 2009 f. 1. Mund të gjindet në: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/NationalConsultationsTJ_EN.pdf

¹⁵Ibidem, f. 1.

- **Obligimi për vërtetimin e fakteve - E drejta për të vërtetën**

Kosova, sipas të drejtës ndërkombëtare, i nënshtrohet një obligimi shtetëror për t'i zbuluar të gjitha faktet për të vërtetën për viktimat, familjet e tyre dhe shoqërinë për shkeljet e rënda të të drejtave të njeriut. Ky obligim kërkon hetimin e shkeljeve sistematike të të drejtave të njeriut, të cilat kanë marrë formën e veprave penale ndërkombëtare si tortura, gjenocidi, zhdukjet me forcë, krimet e luftës dhe krimet kundër njerëzimit.¹⁶

Për rrjedhojë, shteti duhet t'i marrë të gjitha masat e nevojshme për ta zbardhur të vërtetën e asaj që ka ndodhur, përfshirë identitetin e autorëve, viktimat dhe fatin e vendndodhjen e personave të zhdukur me forcë. Në lidhje me autorët, duhet të ekspozohen rolet e vendimmarrësve që kanë ngritur makinerinë mbrapa dhunës. Shteti është gjithashtu i obliguar të krijojë një mjedis të sigurt për t'i dëgjuar të gjitha viktimat.

Njohja e së vërtetës për të kaluarën nuk është vetëm një hap i rëndësishëm drejt drejtësisë, por është gjithashtu një e drejtë e njeriut për të cilën kanë të drejtë të gjitha viktimat dhe të mbijetuarit e shkeljeve të të drejtave të njeriut.

Kërkimi efektiv i së vërtetës kontribuon në drejtësi, reparacione dhe reforma institucionale duke ofruar informacion dhe të dhëna të rëndësishme për përdorim në këto procese.

- **Obligimi për të hetuar, ndjekur penalisht dhe ndëshkuar - E drejta për drejtësi**

Shteti e ka detyrë ligjore për të hetuar dhe ndjekur penalisht autorët e shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut dhe shkeljeve të ligjit ndërkombëtar humanitar, duke përfshirë krimet kundër njerëzimit, krimet e luftës dhe gjenocidin.

Në kontekstin e shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut, kapacitetet dhe burimet e mekanizmave të zakonshëm të drejtësisë janë të kufizuara kur bëhet fjalë për adresimin e numrit të madh të viktimave që kërkojnë drejtësi, duke krijuar kështu një "hendek mosndëshkimi". Prandaj, ndjekja e përgjegjësisë penale kërkon metodologji specifike dhe strategjike të hetimit.

- **Obligimi për riparimin e dëmit - E drejta për reparacione**

Reparacionet për viktimat e shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut dhe të së drejtës ndërkombëtare humanitare janë masa të nevojshme që shtetet e pasluftës i ndërmarrin për ta korrigjuar dëmin e pësuar. E drejta ndërkombëtare i përshkruan reparacionet si 'të drejta' të cilat synojnë adresimin e pasojave të akteve të paligjshme dhe rivendosjen e dinjitetit të viktimave.

E drejta për reparacione i referohet kthimit, kompensimit ose rehabilitimit që u jepet viktimave të shkeljeve të të drejtave të njeriut. Veprime të tilla synojnë të njohin dëmin e pësuar, të

---

¹⁶ <https://www.corteidh.or.cr/tablas/r17382.pdf>

rivendosin dinjitetin dhe ta mbështesin integrimin shoqëror. Si e tillë, e drejta për dëmshpërblim përfshin, ndër të tjera: masat për të rivendosur dinjitetin e viktimave; rehabilitimin si masë për të ofruar kujdes psikologjik, shërbime ligjore dhe sociale; kompensimin për viktimat për dëme të vlerësuara ekonomikisht, humbje të të ardhurave, humbje të pronës, humbje të mundësive ekonomike dhe dëm moral; dhe satisfacionin si masë për ta siguruar ndërprerjen e shkeljeve të vazhdueshme, kërkimin e së vërtetës, kërkimin e personave të zhdukur me forcë, kërkim faljet publike, sanksionet gjyqësore dhe administrative, memorialet dhe përkujtimet.

- **Obligimi për të shmangur përsëritjen - E drejta për garanci për mospërsëritje**

Garantimi i mospërsëritjes së konflikteve dhe shkeljeve të të drejtave të njeriut është një komponent qendror i një kornize gjithëpërfshirëse të drejtësisë tranzicionale. Sipas Pablo de Greiff, ish-Raportues Special për promovimin e së vërtetës, drejtësisë, reparacioneve dhe garancive të mospërsëritjes, intervenimet parandaluese duhet të ndërmerren në katër sfera: në nivel institucional, në sferën e shoqërisë civile, në sferën e kulturës dhe në sferën e dispozitave personale.¹⁷ Shoqëritë në tranzicion duhet t'i rishikojnë, ristrukturojnë dhe/ose reformojnë institucionet për ta ndërtuar besimin e qytetarëve tek ata dhe për ta rritur transparencën. Përfundimisht, reformat e institucioneve duhet të kenë synim që ato të bëhen:

- Të bazuara në sundimin e ligjit dhe respektimin e të drejtave të njeriut,
- Të kontrolluara në mënyrë demokratike,
- Përgjegjëse ndaj nevojave të të gjitha grupeve brenda shoqërisë, veçanërisht viktimave dhe të marginalizuarve.

Përderisa Kosova ka zhvilluar masa për forcimin e institucioneve publike, ekziston nevoja për të ofruar mbështetje të mëtejshme për përmirësimin e legjisllacionit dhe dokumenteve strategjike. Për më tepër, kapaciteti i përgjithshëm i institucioneve publike është i kufizuar. Obligimi për të ofruar garanci për mospërsëritje shkon përtej thjesht reformimit të institucioneve. Bëhet fjalë gjithashtu për të vendosur veprime konstruktive në ndërtimin e një shoqërie, në të cilën mohimi i së kaluarës së dhunshme, do të ishte i paimagjinueshëm. Kjo përfshin ndërtimin e shtetit ligjor, eliminimin e diskriminimit të padrejtë, mbrojtjen e lirisë së shprehjes, duke mos toleruar gjuhën e urrejtjes dhe duke kultivuar vlera që e promovojnë tolerancën dhe respektin për dinjitetin njerëzor. Kjo përfshin një fokus të veçantë në pozitën dhe rolin e grupeve të cenueshme në shoqëri, komunitetet jo-shumicë, gratë, të rinjtë dhe fëmijët. Kjo gjithashtu bën thirrje për diskutime mbi politikën ekonomike dhe zhvillimin e qëndrueshëm, veçanërisht në zonat më të goditura nga lufta.

---

¹⁷ Këshilli i të Drejtave të Njeriut (HRC), Raporti i Raportuesit Special për promovimin e së vërtetës, drejtësisë, reparacionit dhe garancive për mospërsëritje, Pablo de Greiff, UN Doc. A/HRC/30/42, 7 shtator 2015.

4. RASTET DHE PRAKTIKAT KRAHASUESE

Rrethanat gjeopolitike, historike, ekonomike, sociale dhe ligjore në një vend duhet të ndikojnë në hartimin e një Strategjie për Drejtësinë Tranzicionale. Megjithatë, përvojat e vendeve të ndryshme mund të japin mësim të dobishme krahasuese.

Në këtë seksion janë shqyrtuar rastet e studimeve nga Republika Jugafrikane, Sierra Leone, Timori Lindor dhe Kolumbia.

4.1 Rasti i Republikës Jugafrikane

Apartheid ishte një sistem i ndarjes racore dhe shtypjes i zbatuar me ligj që nga viti 1948 deri në fillimin e viteve të 1990-ta. Qasja e Republikës Jugafrikane u fokusua në krijimin e një procesi gjithëpërfshirës përmes Komisionit të së Vërtetës dhe Pajtitimit (KVP), i cili ishte i mandatuara t'i hetonte shkeljet e rënda të të drejtave të njeriut të kryera gjatë regjimit të apartheidit. Karakteristikat kryesore nga përvoja e KVP-së së Republikës Jugafrikane përfshijnë:

- Mënyrë kryesisht të hapur dhe transparente të funksionimit,
- Nivel të lartë të pjesëmarrjes, veçanërisht përmes dëgjimeve publike,
- Akte të profilit të lartë të pajtitimit,
- Edukim publik dhe vendosje e vendit në një rrugëtim zbulimi për të kaluarën e tij.

KVP i Republikës Jugafrikane u autorizua të jepte amnisti kur autorët i shpalosnin në tërësi krimet e tyre. Megjithatë, ata që nuk u amnistuan nuk u ndjekën penalisht, gjë që e minoi projektin e drejtësisë tranzicionale në Republikën Jugafrikane.¹⁸

4.2 Rasi i Sierra Leones

Sierra Leone e ka përjetuar një konflikt të brendshëm të armatosur, në mes të qeverisë dhe fraksioneve kryengritëse, nga viti 1990 deri në vitin 2002. Drejtësia Tranzicionale në Sierra Leone kishte funksionimin paralel të Gjykatës Speciale për Sierra Leone dhe Komisionit të së Vërtetës dhe Pajtitimit (KVP). Marrëdhëniet në mes të këtyre organeve nganjëherë ishin të trazuar, gjë që vinte nga dështimi për t'i harmonizuar objektivat dhe për t'u dakroduar për mënyrat e funksionimit dhe zgjidhjen e mosmarrëveshjeve.¹⁹

---

¹⁸ Howard Varney, *Drejtësia tranzicionale, drejtësia penale dhe veçantia në Republikën Jugafrikane*. Në: Reed, Michael & Amanda Lyons, *Tranzicionet e kontestuara: Dilemat e drejtësisë tranzicionale në Kolumbi dhe përvoja krahasuese*. Bogotë: GJKDT dhe Minsitria e Punëve të Jashtme e Norvegjisë, 2010.

¹⁹ Paragrafët 474 – 481, Vëllimi 2, Kapitulli 3, Raporti i Komisionit të së Vërtetës dhe Pajtitimit për Sierra Leone, 2004; dhe paragrafët 220 – 233, Vëllimi 3B, Kapitulli 6.

KVP ishte një nga komisionet e para të së vërtetës që u fokusua në mënyrë koherente në rolin e grave, të rinjve dhe fëmijëve. Ishte gjithashtu një nga komisionet e para që i shqyrtoi për së afërmi shkaqet socio-ekonomike të konfliktit, duke përfshirë rolin e korrupsionit, keqpërdorimit të të mirave publike dhe shfrytëzimit të burimeve natyrore.²⁰ E gjetur kryesore ishte se korrupsioni dhe nepotizmi i shfrenuar i kishte vënë shumicën e njerëzve në një gjendje privimi të tmerrshëm, gjë që e ndezi një reagim të dhunshëm.²¹

KVP bëri shumë rekomandime për t'i adresuar këto plagë, disa prej të cilave janë zbatuar përgjatë viteve, kryesisht si rezultat i mobilizimit social.²²

4.3 Rasti i Kolumbisë

Në vitin 2016, qeveria e Kolumbisë dhe Forcat e Armatosura Revolucionare Kolumbiane (FARK) arritën një marrëveshje paqeje pas 50 vitesh konflikti. Si pjesë e kësaj marrëveshjeje paqeje, Kolumbia e zhvilloi një sistem gjithëpërfshirës të së vërtetës, drejtësisë, reparacioneve dhe mospërsëritjes, duke u fokusuar te viktimat. Programi kolumbian e përfaqëson qasjen më gjithëpërfshirëse dhe më të integruar ndaj drejtësisë tranzicionale të ndjekur deri më sot. Ai përfshinte krijimin e organeve të shumta që vepronin njëkohësisht. Këto përfshinin Komisionin e së Vërtetës, Bashkëjetesës dhe Mospërsëritjes dhe Juridiksionin Special për Paqe. Komisioni i së vërtetës synonte të kontribuonte drejt sqarimit historik dhe promovimit të bashkëjetesës shoqërore në të gjithë vendin.

Juridiksioni Special për Paqe përfshinte Tribunalin e Paqes dhe disa Kolegje Gjyqësore. Krimet politike që nuk u ngritën në nivelin e shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut iu nënshtruan një amnistie të përgjithshme.²³ Autorët e shkeljeve të rënda që e shpalosin të vërtetën e krimeve të tyre dhe kontribuojnë në reparacion nuk përballen me burgim, por do t'u kërkohet të kryejnë shërbime që kanë një "funktion restaurues dhe riparues" dhe që përfshijnë kufizime të lirisë së tyre për periudha nga 5 deri në 8 vjet. Ata që refuzojnë të marrin pjesë në këtë proces mund të përballen me masën e plotë të fundit dhe me burgim deri në 20 vjet.²⁴

4.4 Rasti i Timorit Lindor

Pas tërheqjes së Portugalisë nga Timori Lindor në vitin 1975, ai u pushtua nga Indonezia midis viteve 1975 dhe 1999. Kjo periudhë u karakterizua nga represioni shtetëror kundër popullatës civile dhe në veçanti kundër atyre që i rezistonin sundimit indonezian. Timori Lindor e fitoi

²⁰ Komisione të tjera të së vërtetës që i shtjelluan këto çështje janë edhe komisionet e së vërtetës në Timorin Lindor, Liberi, Kenia dhe Tunizi.

²¹ Vëllimi 2, Kapitulli 2, Raporti i Komisionit të së Vërtetës dhe Pajtitimit për Sierra Leone, 2004.

²² Vëllimi 2, Kapitulli 3, Raporti i Komisionit të së Vërtetës dhe Pajtitimit për Sierra Leone, 2004.

²³ Marrëveshja për viktimat e konfliktit, 15 dhjetor, 2015.

²⁴ Varney & Schwartz, *Hendeqet e drejtësisë pas konfliktit: Kornizimi i detyrës për të ndjekur penalisht pas dhunës, bashkëautor, botuar në Përtej Binarit: Sigurimi i Paqes dhe Promovimi i Drejtësisë pas Konfliktit* (Nelson Camilo Sánchez León & Rodrigo Uprimny Yepes eds, 21 mars 21, 2019), Dejusticia, Bogota

pavarësinë në vitin 2002, pas së cilës filloi procesi i ndërtimit të kombit, i cili përfshinte drejtësinë tranzicionale.

Timori Lindor miratoi një qasje pragmatike e cila e vendosi stabilitetin shoqëror, paqen dhe demokracinë në qendër të procesit të drejtësisë tranzicionale. Kjo përfshinte një theks në promovimin e pajtimit dhe harmonisë shoqërore, gjersa e ndiqte seriozisht edhe të vërtetën dhe drejtësinë.

Mandati i Komisionit për Pranimin, të Vërtetën dhe Pajtimin (në portugalisht, *Comissão de Acolhimento, Verdade, e Reconciliação*, ose CAVR) përfshinte: vendosjen e së vërtetës në lidhje me shkeljet e të drejtave të njeriut në të kaluarën dhe mbështetjen e riintegritimit të autorëve në komunitete përmes mekanizmave të pajtimit të bazuar në komunitet.²⁵

Krimet e rënda u ndoqën penalisht nga një njësi e specializuar e njohur si Njësia e Krimeve të Rënda (NjKR) nën kontrollin dhe drejtimin e Zëvendës Prokurorit të Përgjithshëm për Krimet e Rënda.²⁶ NjKR i referoi çështjet për gjykim në Kolegjet Speciale për Krimet e Rënda, një dhomë pranë Gjykatës së Qarkut Dili. U vendos që krimet më të vogla të trajtoheshin nga Procedurat e Pajtimit në Komunitet të CAVR-së, ku të akuzuarit për krime "të vogla" mund të merrnin pjesë në një seancë dëgjimore lokale të zhvilluar sipas ligjit zakonor të njohur si *adat*.

Ky ishte një proces pjesëmarrjeje i fshatit që përfshinte seanca dëgjimore në komunitet, në të cilat autorët që i pranonin krimet e tyre mund të lidhnin marrëveshje me komunitetin dhe të kryenin një akt pajtimi si shërbim në komunitet, kërkim falje, gjobë simbolike, riparim të një ndërtese, mbjellje drujsh, pastrim të vendeve publike, rimbursim të viktimave për dëmet e shkaktuara etj. Pasi të kryhej akti, autori pranohej përsëri në komunitet dhe ai ose ajo fitonte imunitet nga ndjekja penale.²⁷

Duhet të theksohet se krimet më të rënda janë kryer nga forcat indoneziane të sigurisë që mbroheshin nga Indonezia. Edhe pse u ngritën aktakuza për disa, asnjë nuk u gjykua në procesin e krimeve të rënda.²⁸ Më pas, u bë një përpjekje nga Timori Lindor dhe Indonezia për ta mbushur këtë boshllëk duke krijuar një komision të përbashkët të së vërtetës të njohur si Komisioni i së Vërtetës dhe Miqësisë.²⁹ Megjithatë, kjo ndërmarrje u kritikua se nuk ishte trajtim serioz i rolit të autorëve indonezianë.³⁰

---

²⁵ Raporti përfundimtar i CAVR me titull "Chega".

²⁶ Rregullorja nr. 2001/10 për krijimin e Komisionit për pritjen, të vërtetën dhe pajtimin në Timorin Lindor, UNTAET/REG/2001/10.

²⁷ Shih kapitullin në Raportin Përfundimtar CAVR të titulluar "Pajtimi i Komunitetit".

²⁸ Hirst and Varney, *Drejtësia e braktisur? Një Vlerësim i Procesit të Krimeve të Rënda në Timorin Lindor*, Occasional Paper, Qendra Ndërkombëtare për Drejtësi Tranzicionale (Nju Jork), qershor 2005.

²⁹ Raporti Përfundimtar i Komisionit të së Vërtetës dhe Miqësisë.

³⁰ Hirst, Megan, 2008, Shumë miqësi, shumë pak të vërteta: Raporti i monitorimit mbi Komisionin e së Vërtetës dhe Miqësisë në Indonezi dhe Timor-Leste, Occasional Paper Series.

5. E DREJTA NDËRKOMBËTARE

Në nivelin normativ ndërkombëtar, drejtësia tranzicionale bazohet kryesisht në Kartën e Kombeve të Bashkuara, në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut, në konventat dhe instrumentet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, të drejtën ndërkombëtare humanitare, të drejtën penale ndërkombëtare dhe të drejtën ndërkombëtare për refugjatët. Thelbi i këtyre konventave dhe instrumenteve pasqyrohet gjithashtu në *"Parimet e përditësuara për mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave të njeriut përmes veprimit për të luftuar pandëshkueshmërinë"* si dhe në *"Parimet dhe udhëzimet themelore për të drejtën e kompensimit dhe kompensimit për viktimat e shkeljeve të rënda të Ligjit Ndërkombëtar të të Drejtave të Njeriut dhe shkeljeve të rënda të Ligjit Humanitar Ndërkombëtar"*.³¹

Kombet e Bashkuara promovojnë një qasje të përvetësuar në nivel nacional, me kontekst specifik, të përqendruar te viktimat dhe gjithëpërfshirëse ndaj proceseve dhe mekanizmave të drejtësisë tranzicionale, duke i marrë parasysh kërkesat e viktimave, të përfaqësuesve të viktimave, të shoqërisë civile dhe të palëve tjera të interesit në hartim dhe zbatim.³² Shënimi udhëzues për drejtësi tranzicionale i Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së, i miratuar në 2023 promovon drejtësinë tranzicionale si një si një mjet praktik politikash të bazuara në të drejtat e njeriut për paqen dhe sigurinë, të drejtat e njeriut, llogaridhënien dhe zhvillimin e qëndrueshëm.

Drejtësia tranzicionale ka marrë vëmendje të veçantë edhe nga Organizatat Shtetërore Rajonale si Bashkimi Evropian dhe Bashkimi Afrikan. Këshilli i Bashkimit Evropian në vitin 2015 nxori *"Kornizën e Politikave të Bashkimit Evropian për Mbështetjen e Drejtësisë Tranzicionale"*.³³ Kjo kornizë e thekson përfshirjen, rëndësinë e kontekstit dhe ndjeshmërinë gjinore. BE-ja gjithashtu e trajton drejtësinë tranzicionale si pjesë integrale të shtet-ndërtimit dhe ndërtimit të paqes. Rrjedhimisht, BE-ja, në parimet udhëzuese, e thekson faktin se *"në zhvillimin e një strategjie për ta mbështetur drejtësinë tranzicionale, BE-ja do të përpiqet për një qasje fleksibile të bazuar në një kuptim të vërtetë të konteksteve dhe nevojave specifike, si dhe në qëndrueshmërinë e tranzicionit kuptimplotë. proceset e drejtësisë, duke i respektuar "nevojat dhe objektivat në kontekstin e shtetit"*.

Në vitin 2019, Bashkimi Afrikan (BA) nxori *"Kornizën e Politikave të Bashkimit Afrikan për Drejtësinë Tranzicionale"*.³⁴

³¹Shih, për shembull: Konventa për Parandalimin dhe Dënimin e Krimit të Gjenocidit (1948); Konventat e Gjenevës (1949) dhe Protokollet Shtesë (1977); Konventa për Mbrojtjen e Pasurive Kulturore në Rastet e Konfliktëve të Armatosura (1954) dhe dy Protokolle Shtesë; Konventa e Armëve Biologjike (1972); Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike (1966); Konventa e Armëve Konvencionale (1980) dhe protokollet e saj; Konventa për Armët Kimike (1993); Konventa kundër Torturës dhe Trajtimeve ose Ndëshkimeve të Tjera Mizore, Çnjerëzore ose Degraduese (1984); Konventa e Otavës për minat kundër personelit (1997); Protokollu Fakultativ i Konventës për Mbrojtjen e Fëmijëve të Përfshirë në Konflikte të Armatosura (2000); Konventa Ndërkombëtare për Mbrojtjen e të Gjithë Personave nga Zhdukja me Forcim (2006). Të gjitha konventat ndërkombëtare të OKB-së mund të gjenden në: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>

³²Shih p.sh. paragrafët 15-26 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara, Sundimi i ligjit dhe drejtësia tranzicionale në shoqëritë e konfliktit dhe pas konfliktit, Raporti i Sekretarit të Përgjithshëm, 23 gusht 2004. Mund të gjindet në: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/2004%20report.pdf>

³³Korniza e Politikave të BE-së për mbështetjen e drejtësisë tranzicionale, (2015), CoE Doc. 13576/15. Mund të gjindet në <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13576-2015-INIT/en/pdf>

³⁴Politika e Drejtësisë Tranzicionale. Një Afrikë e integruar, e begatë dhe paqësore. Bashkimi Afrikan (2019). Mund të gjindet në https://au.int/sites/default/files/documents/36541-doc-au_tj_policy_eng_web.pdf

6. LIGJI VENDOR

Dokumenti kyç, në nivel normativ shtetëror, për ndërmarrjen e proceseve të drejtësisë tranzicionale është Kushtetuta e Republikës së Kosovës.

Kushtetuta e Kosovës garanton standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut, siguron një rol qendror për marrëveshjet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, si dhe garanton mbrojtje të zgjeruar për të drejtat e komuniteteve pakicë.³⁵ Këto vlera kushtetuese e krijojnë bazën ligjore për korrigjimin e abuzimeve të së kaluarës përmes transformimit social dhe politik, në një shoqëri gjithëpërfshirëse dhe të integruar.

Liritë e garantuara me Kushtetutë janë të pandashme, të patjetërsueshme dhe të pacenueshme.

Kushtetuta garanton shprehimisht se çdokush gëzon të drejtën e mbrojtjes së barabartë ligjore dhe sanksionon diskriminimin në bazë të racës, ngjyrës, gjinisë, gjuhës, fesë, bindjeve politike ose bindjeve tjera, origjinës kombëtare dhe sociale, përkatësisë në një komunitet, pronës, statusit ekonomik dhe social, orientimit seksual, lindjes, paaftësisë apo ndonjë statusi tjetër personal. Parimet e mbrojtjes së barabartë juridike nuk i pengojnë masat për mbrojtjen dhe avancimin e të drejtave të individëve dhe grupeve që ndodhen në pozitë të pafavorshme. Procesi i DT-së mund t'u japë kuptim dhe efekt të konsiderueshëm këtyre të drejtave dhe lirive të mbrojtura.

Ekzistojnë një sërë aktesh normative që garantojnë trajtim të barabartë të të gjithë qytetarëve, si dhe promovojnë mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut në Kosovë.³⁶ Përfaqësimi politik nga grupet pakicë garantohet me nenin 64 të Kushtetutës i cili parasheh së paku 20 ulëse në Kuvend për komunitetet jo-shumicë në Kosovë, u garantohet liria e shprehjes, mbajtjes dhe zhvillimit të kulturës dhe praktikimit dhe ruajtjes së fesë, gjuhës, traditave dhe zakoneve të tyre. Gjithashtu atyre u garantohet arsimi publik dhe privat në të gjitha nivelet në gjuhën e tyre amtare.³⁷

---

³⁵ Kushtetuta e Republikës së Kosovës, Kapitulli II. Të Drejtat Themelore, dhe Kapitulli III. Të drejtat e komuniteteve dhe anëtarëve të tyre

³⁶ Pakoja e normave, legjislationit primar dhe sekondar për të drejtat e njeriut në Kosovë, ndër të tjera, përfshin edhe këto norma: Ligji nr. 03/L-195, për Avokatin e Popullit; Ligji nr. 05/L-21, Kundër Diskriminimit; si dhe Ligji nr. 05 / L-020 për Barazinë Gjinore. Ligji Nr. 04 / L-017 për Ndihmën Juridike Falas, plotësuar dhe ndryshuar me Ligjin Nr. 08 / L-035.

³⁷ Pakoja e normave, legjislationit primar dhe sekondar, për të drejtat e komuniteteve joshumicë në Kosovë, ndër të tjera, përfshin edhe këto norma: Ligji Nr. 02/L-37, për Përdorimin e Gjuhëve; Ligji Nr. 03 / L-040, për Vetëqeverisjen Lokale; Ligji Nr. 04 / L-032, për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës; Ligji Nr. 03 / L-068, për Arsimin në Komunitetet e Republikës së Kosovës; Ligji Nr. 04 / L-037, për Arsimin e Lartë në Republikën e Kosovës; Ligji Nr.02 / L-88, për Trashëgiminë Kulturore; Ligji Nr. 03 / L-047, për Mbrojtjen dhe Promovimin e të Drejtave të Komuniteteve dhe Pjesëtarëve të tyre në Republikën e Kosovës, i plotësuar dhe ndryshuar me Ligjin nr. 04 / L-020. ; Ligji Nr.02 / L-88 për Trashëgiminë Kulturore.

³⁷ Në Kosovë ekzistojnë një sërë aktesh ligjore që garantojnë, ndër të tjera, të drejtën në kompensim dhe reparacion si: Ligji Nr. 04/L-054, për Statusin dhe të Drejtat e Dëshmorëve, Invalidëve, Veteranëve, Pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, viktimat civile dhe familjet e tyre plotësuar dhe ndryshuar me ligj (nr.04/L-172); për Statusin dhe të drejtat e dëshmorëve, invalidëve, veteranëve, pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, viktimave të dhunës seksuale të luftës, viktimave civile dhe familjeve të tyre; Ligji Nr. 04 / L-261, për Veteranët e Luftës së Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, i plotësuar dhe ndryshuar me Ligjin Nr. 05 / L-141; Ligji Nr. 04 / L-023, për Personat e Zhdukur; Ligji Nr. 03 / L-95, për të drejtat e ish-të dënuarve dhe të përndjekurve politikë; Ligji Nr. 04 / L-249, për Sigurimet Shëndetësore; Ligji Nr.06/L-059, për Kompleksin Memorial “Adem Jashari” në Prekaz; Ligji Nr. 04 / L-146, për Agjencinë e Menaxhimit të Kompleksit Memorial të Kosovës; Ligji Nr.

7. VIZIONI DHE OBJEKTIVAT E STRATEGJISË PËR DREJTËSI TRANZICIONALE

Vizioni i Kosovës për drejtësinë tranzicionale është krijimi i një platforme strategjike që synon realizimin e të drejtës së viktimave dhe shoqërisë për të vërtetën, reparacionin, drejtësinë dhe garancitë për mospërsëritje.

Në zhvillimin e një vizioni të tillë, Kosova do t'i vendosë të gjitha viktimat dhe komunitetet e tyre në qendër të procesit dhe do të konsultohet me ta, përfaqësuesit e tyre dhe organizatat e shoqërisë civile. Strategjia për Drejtësinë Tranzicionale (Strategjia) synon:

- Të mundësojë dialogun social për të kaluarën, përmes drejtësisë restorative;
- T'i sigurojë kushtet e nevojshme për arritjen e drejtësisë për të gjitha viktimat;
- Të sigurojë zbatimin e një procesi gjithëpërfshirës, transparent të mbështetjes materiale, simbolike dhe psiko-sociale për të gjitha viktimat;
- Të sigurojë që të gjitha objektivat strategjike e respektojnë ndjeshmërinë gjinore dhe se çdo program përfshin masa për t'i eksploruar përvojat gjinore dhe për t'i adresuar shkeljet në baza gjinore.

Qëllimi i vizionit është të sigurojë që personat e përfshirë në nxjerrjen e strategjisë së DT-së të mos jenë vetëm juristët, akademikët dhe teknokratët. Të gjithë aktorët, veçanërisht në nivel komuniteti, duhet të luajnë rol në hartimin dhe zbatimin e projekteve.

Drejtësia tranzicionale në Kosovë nuk duhet të jetë vetëm për ndërhyrje teknike. Duhet të jetë edhe ndërtim i vlerave të reja kombëtare që e promovojnë tolerancën, mirëkuptimin dhe respektin për mbarë njerëzimin. Duhet të ketë të bëjë me respektimin e diversitetit gjatë eksplorimit të asaj që i bashkon ata që jetojnë në Kosovë, e jo të asaj që i ndan ata. Në këtë drejtim, duhet të ndiqen intervenime që përfshijnë artin, kulturën, sportin dhe arsimin.

Strategjia e pranon se jo të gjitha objektivat e saj strategjike mund të ndiqen në të njëjtën kohë dhe se do të kërkohet fleksibilitet. Do të duhet t'i kushtohet vëmendje radhitjes. Shumica e objektivave mund të ndiqen njëkohësisht, ndërsa për të tjerat mund të duhet të pritet derisa të ketë ndodhur planifikimi i nevojshëm dhe gjenerimi i resurseve.

---

05 / L-010, për Agjencinë Kosovare për Krahasimin dhe Verifikimin e Pronës; Ligji Nr. 06 / L-073, për statusin e punëtorëve të arsimit shqip të Republikës së Kosovës nga viti shkollor 1990/91 deri në vitin shkollor 1998/99; Ligji Nr. 04 / L-174, për Planifikimin Hapësinor; Ligji Nr. 04 / L-131, për skemat pensionale të financuara nga shteti. Ligji Nr.03/L-100 për pensionet e pjesëtarëve të Trupave Mbrojtëse të Kosovës; Ligji Nr.04 / L-071 për Sistematizimin e Adresave; Ligji Nr. 04 / L-017 për Ndhimën Juridike Falas, plotësuar dhe ndryshuar me Ligjin Nr. 08 / L-035.

7.1 OBJEKTIVI STRATEGJIK – E drejta për të vërtetën

Dokumentimi, shpaloja dhe publikimi i fakteve dhe rrethanave mbi të cilat kanë ndodhur shkeljet e të drejtave të njeriut dhe të drejtës ndërkombëtare humanitare dhe të përgjegjësve për këto shkelje.

OBJEKTIVAT SPECIFIKE

Objektivi specifik 1	Funksionalizimi i mekanizmit institucional për dokumentimin e krimeve të kryera gjatë luftës
Objektivi specifik 2	Intensifikimi i procesit të zbardhjes së fatit dhe vendndodhjes së personave të zhdukur
Objektivi specifik 3	Inicimi i procesit për sigurimin e dokumentacionit përkatës nga organizatat ndërkombëtare
Objektivi specifik 4	Krijimi i Komisionit Presidencial

1. Funksionalizimi i mekanizmit institucional për dokumentimin e krimeve të kryera gjatë luftës në Kosovë

Mekanizmat institucionale për dokumentimin e krimeve të kryera gjatë luftës janë krijuar me qëllim të identifikimit, mbledhjes, verifikimit, sistemimit, përpunimit, arkivimit dhe publikimit të të dhënave për krimet e kryera gjatë luftës në Kosovë. Instituti për Krimet e Kryera Gjatë Luftës në Kosovë (“Instituti”) ka qëllim kryerjen e hulumtimit dhe dokumentimit të krimeve të kryera gjatë luftës në Kosovë, nga 1 janar 1998 deri më 20 qershor 1999 (“periudha

e luftës”). Hulumtimi dhe dokumentimi nga paragrafi 1 i këtij neni, mund të aplikohet edhe mbi krimet e kryera pas periudhës së luftës, të ndërlidhura me luftën, jo më vonë se me datën 31 dhjetor 2000. Instituti do dokumentojë dhe hulumtojë edhe krimet e veprimet tjera që kanë shpënë te lufta në Kosovë, me qëllim të paraqitjes së plotë të fakteve që ndërlidhen drejtpërdrejt me luftën.

Instituti mund të shihet edhe si institut i kujtesës kolektive, i cili synon ta ruajë kujtesën kolektive të Kosovës (të shkruar, gojore, vizuale, artefakte, art, etj), ta promovojë të vërtetën dhe drejtësinë, të angazhohet në edukimin publik dhe të bëhet qendër për dialogun publik.

Puna e Institutit do të kontribuojë në ruajtjen e kujtesës kolektive, në krijimin e një kuptimi të përbashkët të ngjarjeve të së kaluarës, edukimin e brezave mbi ngjarjet e së kaluarës dhe garantimin e mospërsëritjes.

Ky objektiv do të realizohet nëpërmjet veprimeve/masave të paraqitura në tabelë:

Objektivi specifik 1: Funkcionalizimi i mekanizmit institucional për dokumentimin e krimeve të kryera gjatë luftës	
Masa/Veprimi 1.1	Hartimi i akteve nënligjore sipas Ligjit për Institutin për Dokumentimin e Krimeve të kryera gjatë Luftës në Kosovë
Masa/Veprimi 1.2	Funksionalizimi i Institutit për Dokumentimin e Krimeve të kryera gjatë Luftës në Kosovë
Masa/Veprimi 1.3	Forcimi i kapaciteteve të anëtarëve të stafit në fushat që janë relevante për mandatin e Institutit
Masa/Veprimi 1.4	Analiza krahasuese e mënyrës së krijimit dhe përmbajtjes së institucionit muzeor për dokumentimin e krimeve të ish-Jugosllavisë dhe Serbisë në Kosovë
Masa/Veprimi 1.5	Hartimi i bazës ligjore për krijimin e institucionit muzeor për dokumentimin e krimeve të ish-Jugosllavisë dhe Serbisë në Kosovë.
Masa/Veprimi 1.6	Hulumtimi, kurimi dhe funksionalizimi i institucionit muzeor për dokumentimin e krimeve të ish-Jugosllavisë dhe Serbisë në Kosovë

2. Intensifikimi i procesit të zbardhjes së fatit dhe vendndodhjes së personave të zhdukur.

Zbardhja e fatit të personave të zhdukur me forcë gjatë luftës mbetet një nga prioritetet e vazhdueshme të institucioneve të Republikës së Kosovës. Janë krijuar mekanizma të posaçëm për ta hetuar dhe zbardhur fatin e personave të zhdukur me forcë dhe viktimave të zhdukjes me forcë, duke përfshirë edhe Komisionin Qeveritar për Personat e Zhdukur. Komisioni Qeveritar për Personat e Zhdukur është organ qeveritar që i udhëheq, mbikëqyr dhe bashkërendon aktivitetet me institucionet vendore, bashkëpunon me institucione dhe organizata ndërkombëtare dhe aktorë tjerë, në lidhje me zbardhjen e fatit të personave të zhdukur me forcë si rezultat i luftës së viteve 1998-1999, pavarësisht përkatësisë etnike, fetare apo statusit ushtarak apo civil.³⁸ Megjithatë, procesi i zbardhjes së fatit të personave të zhdukur vazhdon

³⁸ LIGJI NR.04/L –023 PËR PERSONA TË ZHDUKUR- <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2765>

të jetë i ngadaltë dhe sfidues, me 1597 persona ende të pagjetur. Është e nevojshme që të adresohen siç duhet të drejtat e familjeve të personave të pagjetur dhe pengesat me të cilat përballen institucionet përgjegjëse në zbardhjen e fatit të të dashurve të tyre.

Ky objektiv do të realizohet nëpërmjet veprimeve/masave të paraqitura në tabelë

Objektivi specifik 2: Intensifikimi i procesit të zbardhjes së fatit dhe vendndodhjes së personave të zhdukur me forcë	
Masa/Veprimi 2.1	Ndryshimi dhe plotësimi i Ligjit Nr. 04/L-023 për Persona të Zhdukur
Masa/Veprimi 2.2	Ndryshimi dhe plotësimi i Ligjit Nr. 04/L-054 për statusin dhe të drejtat e dëshmorëve, invalidëve, veteranëve, pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, viktimave të dhunës seksuale të luftës, viktimave civile dhe familjarëve të tyre, i ndryshuar dhe plotësuar me Ligjin nr. 04/L-172
Masa/Veprimi 2.3	Ndryshimi dhe plotësimi i Ligjit Nr. 05/L-060 për Mjekësinë Ligjore
Masa/Veprimi 2.4	Hartimi i aktit nënligjor për ndërprerjen e kërkimit të personave të zhdukur me forcë
Masa/Veprimi 2.5	Rritja e kapaciteteve të Institutit të Mjekësisë Ligjore në fusha specifike
Masa/Veprimi 2.6	Ri-inventarizimi/ri-ekzaminimi i detajuar i të gjitha rasteve të mbetjeve mortore në Morgun e IML-së
Masa/Veprimi 2.7	Rritja dhe forcimi i kapaciteteve të Komisionit Qeveritar për Persona të Zhdukur
Masa/Veprimi 2.8	Krijimi i mundësive buxhetore për mbështetjen e vazhdueshme të familjeve dhe aktiviteteve të shoqatave të familjeve të personave të zhdukur me forcë
Masa/Veprimi 2.9	Përgatitja e raporteve vjetore për punën e KQPZh-së dhe IML-së
Masa/Veprimi 2.10	Unifikimi i të dhënave të personave të zhdukur

Masa/Veprimi 2.11	Masat avokuese, organizimi i iniciativave lokale, kombëtare, rajonale dhe ndërkombëtare në adresimin e çështjes së personave të zhdukur me forcë
Masa/Veprimi 2.12	Forcimi i kapaciteteve të sektorit për personat e zhdukur në Drejtorinë e Krimeve të Luftës në PK

3. Marrja e dokumentacionit relevant nga organizatat ndërkombëtare

Një pjesë e dokumentacionit të shkeljeve të të drejtave të njeriut, krimeve të luftës dhe krimeve kundër njerëzimit të kryera në Kosovë është hartuar ose krijuar/mbledhur nga institucionet dhe organizatat ndërkombëtare. Arkivat e Kosovës të Tribunalit Penal Ndërkombëtar për ish-Jugosllavinë, për shembull, ende nuk janë transferuar te institucionet e Kosovës apo ende nuk kanë qasje në to.

Kosova duhet të krijojë bashkëpunim me të gjitha palët relevante të interesit dhe të sigurojë ruajtjen e kujtesës kolektive duke i përdorur të gjitha mjetet e nevojshme për t'i mbledhur të gjitha faktet dhe të dhënat për rrethanat në të cilat janë kryer shkeljet e të drejtave të njeriut gjatë luftës në Kosovë.

Ky objektivi do të realizohet nëpërmjet veprimeve/masave të paraqitura në tabelë:

Objektivi specifik 3: Marrja e dokumentacionit relevant nga organizatat ndërkombëtare	
Masa/Veprimi 3.1	Ekzaminimi i gjendjes aktuale për dokumentet në dispozicion
Masa/Veprimi 3.2	Dërgimi i kërkesave te mekanizmat ndërkombëtarë për mbledhjen e dokumentacionit
Masa/Veprimi 3.3	Administrimi i dokumenteve të mbledhura

4. Krijimi i Komisionit Presidential

Komisioni Presidential është mekanizëm i drejtësisë tranzicionale me një mandat specifik, i cili ofron mjete për trajtim të drejtë dhe të barabartë të të gjitha palëve të prekura nga lufta. Mekanizmi i tillë fokusohet në ballafaqimin me të kaluarën, duke i analizuar modelet e ngjarjeve që kanë ndodhur gjatë një periudhe të caktuar. Ky lloj mekanizmi iu jep mundësinë të gjitha palëve të prekura nga lufta që të angazhohen drejtpërdrejt dhe gjerësisht në mbledhjen e të dhënave për përvojat e tyre.

Komisionet Presidenciale janë organe të përkohshme dhe puna e tyre përfundon me një raport përfundimtar të dorëzuar pranë autoriteteve publike. Mekanizma të tillë synojnë të dokumentojnë dhe vërtetojnë fakte për shkeljet e të drejtave të njeriut në të kaluarën, të rivendosin dinjitetin e viktimave, ta rrisin vetëdijësimin dhe të kontribuojnë në transformimin shoqëror. Kjo zakonisht bëhet përmes programeve të informimit ose vetëdijësimit dhe mbajtjes së dëgjimeve publike për një sërë çështjesh kyçe, si dhe duke i lejuar viktimat nga të gjitha komunitetet e prekura t'i ndajnë rrëfimet e tyre me kombin. Ashtu si çdo mekanizëm tjetër i drejtësisë tranzicionale, komisionet synojnë ta parandalojnë përsëritjen e shkeljeve të rënda dhe shkeljeve të të drejtave të njeriut.

Ky objektiv do të realizohet nëpërmjet veprimeve/masave të paraqitura në tabelë:

Objektivi specifik 4. Krijimi i Komisionit Presidencial	
Masa/Veprimi 4.1	Grupi përgatitor për krijimin e Komisionit Presidencial
Masa/Veprimi 4.2	Hartimi i Aktit Presidencial për krijimin dhe funksionimin e Komisionit Presidencial
Masa/Veprimi 4.3	Përgatitja për krijimin e Komisionit Presidencial
Masa/Veprimi 4.4	Funksionalizimi i Komisionit Presidencial

7.2 OBJEKTIVI STRATEGJIK – E drejta për drejtësi

Qasja në drejtësi dhe luftimi i mosndëshkimit për krimet e luftës dhe krimet kundër njerëzimit të kryera nga shteti i Serbisë, si çështje e drejtësisë për viktimat.

OBJEKTIVAT SPECIFIKE

Objektivi specifik 1	Forcimi i sistemit të drejtësisë dhe ngritja e kapaciteteve të institucioneve të drejtësisë dhe sigurisë
Objektivi specifik 2	Rishikimi i kornizës ligjore ekzistuese në përputhje me standardet ndërkombëtare si dhe nevojat e identifikuar në nivel kombëtar
Objektivi specifik 3	Rritja e bashkëpunimit rajonal dhe ndërkombëtar

Objektivi specifik 4	Krijimi i Zyrës për mbrojtjen dhe përfaqësimin e viktimave në proceset gjyqësore penale dhe civile në rastet e realizimit të tyre për dëmshpërblim
-----------------------------	---

1. Forcimi i sistemit të drejtësisë dhe ngritja e kapaciteteve të institucioneve të drejtësisë dhe sigurisë

Bazuar në raportet e monitorimit të rasteve të krimeve të luftës, sistemit të drejtësisë në Kosovë i mungojnë kapacitetet njerëzore dhe materiale për t'u marrë me krimet e luftës në kohë dhe në mënyrë profesionale. Prandaj, është e nevojshme të forcohet dhe të rritet kapaciteti i sistemit prokurorial dhe gjyqësor. Kjo vlen edhe për Policinë dhe kapacitetin e saj aktual për t'i hetuar rastet e krimeve të luftës.

Ky objektivi do të realizohet nëpërmjet veprimeve/masave të paraqitura në tabelë

Objektivi specifik 1: Forcimi i sistemit të drejtësisë dhe ngritja e kapaciteteve të institucioneve të drejtësisë dhe sigurisë	
Masa/Veprimi 1.1	Rekrutimi dhe rritja e numrit të prokurorëve që merren me hetimin e krimeve të kryera gjatë luftës
Masa/Veprimi 1.2	Rekrutimi i stafit mbështetës të Prokurorisë Speciale të Kosovës
Masa/Veprimi 1.3	Organizimi dhe zhvillimi i trajnimeve për prokurorët dhe personelin mbështetës të punësuar dhe të rekrutuar
Masa/Veprimi 1.4	Rekrutimi i stafit të nevojshëm në Drejtorinë për Hetimin e Krimeve të Luftës në Policinë e Kosovës
Masa/Veprimi 1.5	Identifikimi i nevojave për pajisjet e nevojshme për hetimin e krimeve të kryera gjatë luftës
Masa/Veprimi 1.6	Organizimi dhe zhvillimi i trajnimeve për policët e rekrutuar

Masa/Veprimi 1.7	Prioritizimi i rasteve dhe përzgjedhja e rasteve në bazë të kritereve të përcaktuara
Masa/Veprimi 1.8	Zhvillimi i bazës së të dhënave për krimet e rënda sipas të drejtës ndërkombëtare në Kosovë në Zyrën e Prokurorit Special
Masa/Veprimi 1.9	Përditësimi i regjistrit elektronik të Zyrës së Prokurorit Special
Masa/Veprimi 1.10	Zhvillimi i programit për mbrojtjen e dëshmitarëve
Masa/Veprimi 1.11	Zhvillimi i protokollit hetimor të krimeve të luftës
Masa/Veprimi 1.12	Ofrimi i ndihmës juridike falas për viktimat e luftës
Masa/Veprimi 1.13	Hartimi i një udhëzuesi me qëllim informimin e viktimave të krimeve të luftës për kompensimin e dëmeve në procedurat penale
Masa/Veprimi 1.14	Krijimi i Zyrës për Mbështetjen e Viktimave

2. Rishikimi i kornizës ligjore ekzistuese në përputhje me standardet ndërkombëtare

Korniza ligjore e Kosovës në fushën e drejtësisë penale për shkeljet e të drejtave të njeriut është e avancuar, por duhet bërë shumë më tepër, veçanërisht në fuqizimin e viktimave kur ato hyjnë në proceset e drejtësisë. Poashtu është e nevojshme të identifikohen dhe eliminohen nenet e mundshme diskriminuese, për ta arritur përfshirjen e kategorive të viktimave. Për shembull, është e nevojshme të sigurohen të drejtat ligjore të viktimave për trajtim psikosocial kur përballen me një proces gjyqësor.

Ky objektivi do të realizohet nëpërmjet veprimeve/masave të paraqitura në tabelë

Objektivi specifik 2: Rishikimi i kornizës ligjore ekzistuese në përputhje me standardet ndërkombëtare si dhe nevojat e identifikuara në nivel kombëtar

Masa/Veprimi 2.1	Ekzaminimi i kornizës ligjore që i adreson nevojat e viktimave të krimeve të luftës
Masa/Veprimi 2.2	Organizimi i fushatës vetëdijësuese për të drejtat e viktimave dhe qasjen në drejtësi

3. Rritja e bashkëpunimit rajonal dhe ndërkombëtar

Bashkëpunimi i institucioneve të drejtësisë së Kosovës me aktorët rajonalë dhe ndërkombëtarë është jetik për qëllimin e tyre për arritjen e drejtësisë për viktimat dhe familjet e tyre.

Në rastin e Kosovës, janë krijuar mekanizma drejtësie hibride dhe ndërkombëtare për t'i hetuar, ndjekur penalisht dhe ndëshkuar të lartpërmendurit.

E drejta për gjykim të drejtë është e garantuar me Kushtetutën e Republikës së Kosovës dhe me instrumente ndërkombëtare. Prandaj, bashkëpunimi ndërmjet institucioneve përkatëse të drejtësisë është i rëndësishëm për ta garantuar respektimin e të drejtave themelore të njeriut të të gjithë individëve të përfshirë.

Ky objektivi do të realizohet nëpërmjet veprimeve/masave të paraqitura në tabelë

Objektivi specifik 3: Rritja e bashkëpunimit vendor dhe ndërkombëtar	
Masa/Veprimi 3.1	Vendosja e bashkëpunimit me organizata dhe institucione rajonale dhe ndërkombëtare

4. Krijimi i Zyrës për mbrojtjen dhe përfaqësimin e viktimave në proceset penale dhe gjyqësore civile në rastet për realizimin e kompensimit të tyre

Objektivi specifik 4: Krijimi i Zyrës për mbrojtjen dhe përfaqësimin e viktimave në proceset penale dhe gjyqësore civile në rastet për realizimin e kompensimit të tyre	
Masa/Veprimi 4.1	Hartimi i rregullores për krijimin e Zyrës
Masa/Veprimi 4.2	Zhvillimi i procedurave të rekrutimit të stafit

Masa/Veprimi 4.3	Zhvillimi i programit të trajnimit për stafin e zyrës
------------------	---

7.3 OBJEKTIVI STRATEGJIK – Mbështetja për viktimat

Qasje e barabartë në mbështetjen e nevojshme për viktimat e krimeve të kryera gjatë luftës përmes institucioneve lokale dhe qendrore

OBJEKTIVAT SPECIFIKE

Objektivi specifik 1	Ofrimi i mbështetjes psikosociale dhe të mirëqenies për viktimat bazuar në hulumtime
Objektivi specifik 2	Përmirësimi i programeve ekzistuese dhe zhvillimi i programeve të reja
Objektivi specifik 3	Ruajtja e kujtesës kolektive përmes memorializimit

1. Ofrimi i mbështetjes psikosociale dhe të mirëqenies për viktimat bazuar në hulumtime

Institucionet e Republikës së Kosovës kanë krijuar programe të veçanta përmes të cilave ofrohet mbështetje financiare për viktimat e shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut të kryera gjatë luftës në Kosovë. Megjithatë, procesi i identifikimit të viktimave dhe njohja e statusit të tyre si 'viktima' që i nënshtrohen mbështetjes shtetërore është penguar nga shumë sfida dhe pengesa që i kanë penguar të gjitha viktimat ta marrin mbështetjen e ofruar.

Meqenëse mbështetja shtetërore për viktimat e shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut është ofruar kryesisht përmes mjeteve financiare në formën e një 'pensionit' mujor, mjete të tjera të nevojshme si mbështetja shëndetësore dhe psikologjike janë ofruar për një numër viktimash nga organizatat e shoqërisë civile. Institucionet e Kosovës duhet të zhvillojnë politika dhe programe për t'i adresuar të gjitha nevojat e viktimave dhe për t'i realizuar të drejtat e tyre.

Ky objektivi do të realizohet nëpërmjet veprimeve/masave të paraqitura në tabelë.

Objektivi specifik 1: Ofrimi i mbështetjes psikosociale dhe të mirëqenies për viktimat bazuar në kërkime	
Masa/Veprimi 1.1	Hulumtimi mbi institucionet ekzistuese publike dhe private që ofrojnë trajtim psikosocial për viktimat e krimeve të kryera gjatë luftës
Masa/Veprimi 1.2	Hulumtimi mbi shëndetin publik të popullatës së Kosovës lidhur me efektet dhe pasojat e luftës
Masa/Veprimi 1.3	Hulumtimi mbi nevojat e të mbijetuarve të moshuar dhe anëtarëve të vetëm të familjeve të viktimave të krimeve të luftës
Masa/Veprimi 1.4	Hulumtimi mbi ndikimin e traumës ndërbrezore
Masa/Veprimi 1.5	Dokumentimi dhe identifikimi i viktimave të helmimit
Masa/Veprimi 1.6	Dokumentimi dhe identifikimi i viktimave të minave
Masa/Veprimi 1.7	Mbështetja e invalidëve civilë dhe të luftës për trajtim mjekësor jashtë institucioneve shëndetësore publike
Masa/Veprimi 1.8	Subvencionimi për vendosjen e të mbijetuarve të moshuar të vetëm, anëtarë të familjeve të viktimave të krimeve të luftës, në shtëpi për të moshuar

2. Përmirësimi i programeve ekzistuese dhe zhvillimi i programeve të reja

Programet ekzistuese përmes të cilave institucionet e Kosovës ofrojnë mbështetje për viktimat e shkeljeve të të drejtave të njeriut duhet të rishikohen dhe të ndryshohen sipas nevojave të

viktimave. Viktimat dhe familjet e tyre kanë shprehur vazhdimisht pakënaqësi për trajtimin institucional, përfshirjen dhe mbështetjen e padrejtë të marrë, në krahasim me kategori të caktuara viktimash.

Në dokumentacion nuk përfshihen kategoritë e viktimave të viteve të 90-ta. Është një kategori e cila edhe sot i vuan pasojat e asaj periudhe, e kjo është kategoria e personave të helmuar. Helmimet në Kosovë me gaze toksike në pranverën e vitit 1990, rezultuan si një doktrinë shfarosëse e përgatitur nga shërbimi sekret ushtarak serb, ku u helmuan mijëra të rinj, kryesisht nxënës, e në mesin e tyre kishte edhe fëmijë në nivelin parashkollor. Në mars dhe prill të vitit 1990, më shumë se 7,000 nxënës shqiptarë të shkollave të Kosovës me shenja helmimi kërkuan ndihmë mjekësore përmes qendrave mjekësore të Kosovës dhe ambulancave të improvizuara.

Ky objektivi do të realizohet nëpërmjet veprimeve/masave të paraqitura në tabelë:

Objektivi specifik 2: Përmirësimi i programeve ekzistuese dhe zhvillimi i programeve të reja	
Masa/Veprimi 2.1	Zgjatja e afatit brenda të cilit viktimat e dhunës seksuale mund të aplikojnë për njohjen e statusit të tyre, nëpërmjet ndryshimit të Ligjit nr. 04/L-172 për statusin dhe të drejtat e dëshmorëve, invalidëve, veteranëve, pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, viktimave të dhunës seksuale të luftës dhe familjeve të tyre
Masa/Veprimi 2.2	Ndryshimi dhe plotësimi i Ligjit Nr. 04/L-054 për statusin dhe të drejtat e dëshmorëve, invalidëve, veteranëve, pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe familjarëve të tyre
Masa/Veprimi 2.3	Krijimi i skemës së veçantë për punësimin dhe vetëpunësimin e kategorive të viktimave të luftës
Masa/Veprimi 2.4	Hartimi i rregullores për përcaktimin e procedurave për pajisjen me kartela për kategoritë e viktimave civile të luftës
Masa/Veprimi 2.5	Rritja e kapaciteteve të Qendrave për Punë Sociale, me psikologë dhe sociologë

3. Ruajtja e kujtesës kolektive përmes memorializimit

Kujtesa kolektive është e një rëndësie të veçantë për viktimat dhe shoqërinë në tërësi. Në nivel institucional, Kosova ende nuk e ka ruajtur dhe promovuar kujtesën kolektive të shkeljeve të të drejtave të njeriut dhe trashëgimisë së luftës. Duhet të përcaktohen datat përkujtimore. Ndërtimi i memorialeve duhet të standardizohet përmes kriterëve ligjore, artistike, sociale dhe kulturore. Memoriali duhet të përmbajë një mesazh paqeje dhe të jetë në funksion të kujtimit dhe mospërsëritjes.

Memorializimi përfaqëson një mjet të rëndësishëm për promovimin e njohjes së viktimave dhe të mbijetuarve, statusin e tyre si mbajtës të të drejtave dhe për promovimin e paqes, drejtësisë dhe bashkëjetesës shoqërore. Prandaj, zërat e viktimave dhe të të mbijetuarve të shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut duhet të jenë në qendër të ndërtimit të kujtesës kolektive si një mënyrë për t'i shmangur shtrembërimet nga autorët.³⁹

Tema e kujtesës, si pjesë e kornizës së drejtësisë tranzicionale, duhet të jetë në përputhje me një qasje të të drejtave të njeriut⁴⁰, qëllimi i së cilës është të vendosë përmes kujtesës të vërtetën që i krijon "kushtet për një debat brenda shoqërisë mbi shkaqet dhe pasojat e krimeve dhe dhunës në të kaluarën dhe mbi atribuimin e përgjegjësisë direkte dhe indirekte" të cilat mundësojnë të shkohet përtej rrëfimeve të ndara dhe të papërputhshme mbi të kaluarën.⁴¹

Ky objektivi do të realizohet nëpërmjet veprimeve/masave të paraqitura në tabelë:

Objektivi specifik 4: Ruajtja e kujtesës kolektive përmes memorializimit	
Masa/Veprimi 4.1	Hartimi i bazës ligjore për vlerësimin dhe kategorizimin e memorialeve
Masa/Veprimi 4.2	Përcaktimi i datave zyrtare të përkujtimit
Masa/Veprimi 4.3	Përditësimi i bazës së të dhënave për memorialet
Masa/Veprimi 4.4	Memorializimi për personat e zhdukur dhe të zhdukur me forcë
Masa/Veprimi 4.5	Krijimi i simboleve përkujtimore për viktimat
Masa/Veprimi 4.6	Memoriali për fëmijët e vrarë dhe të zhdukur gjatë luftës

³⁹ A / HRC / 45/45 (un.org) f. 8, pika 41

⁴⁰ A / HRC / 45/45 (un.org), f.7 pika 36

⁴¹ A / HRC / 45/45 (un.org)f. 7, pika 36

Masa/Veprimi 4.7	Kompleksi memorial "Adem Jashari"
Masa/Veprimi 4.8	Krijimi i Muzeut për dokumentimin dhe prezantimin e krimeve të ish-Jugosllavisë dhe Serbisë në Kosovë
Masa/Veprimi 4.9	Dokumentimi i trashëgimisë kulturore dhe historike të shkatërruar nga forcat serbe gjatë luftës së viteve 1998-1999
Masa/Veprimi 4.10	Programet vjetore kushtuar dokumentimit, prezantimit dhe përkujtimit të viktimave të luftës
Masa/Veprimi 4.11	Publikime për dokumentimin, prezantimin dhe përkujtimin e viktimave të luftës
Masa/Veprimi 4.12	Përkujtimi i të burgosurve politikë të vrarë gjatë luftës në Dubravë
Masa/Veprimi 4.13	Muzeu "Burgu i Idealit"
Masa/Veprimi 4.14	Kalendari i përbashkët për ditët përkujtimore

7.4 OBJEKTIVI STRATEGJIK – Garantimi i mospërsëritjes

Eliminimi i mundësive për përsëritjen e shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut përmes reformës institucionale.

OBJEKTIVAT SPECIFIKE

Objektivi specifik 1	Ngritja e kapaciteteve institucionale për drejtësinë tranzicionale
Objektivi specifik 2	Përmirësimi i politikave publike nga këndvështrimi i drejtësisë tranzicionale: arsimi dhe kultura
Objektivi specifik 3	Fuqizimi i të rinjve në proceset e drejtësisë tranzicionale
Objektivi specifik 4	Promovimi i kohezionit social në mesin e të rinjve nga të gjitha komunitetet
Objektivi specifik 5	Sigurimi i drejtësisë tranzicionale me ndjeshmëri gjinore dhe adresimi i dhunës dhe diskriminimit në baza gjinore
Objektivi specifik 6	Fuqizimi i iniciativave ekzistuese dhe të reja të shoqërisë civile për drejtësinë tranzicionale
Objektivi specifik 7	Forcimi i kohezionit social

1. Ngritja e kapaciteteve institucionale për drejtësinë tranzicionale

Institucioneve të Kosovës u mungojnë kapacitetet e nevojshme për ta adresuar siç duhet të kaluarën dhe drejtësinë tranzicionale. Zyrtarëve të përfshirë në mënyrë direkte ose indirekte në hartimin dhe zbatimin e politikave të drejtësisë tranzicionale u mungojnë njohuritë bazë të punës në terren, si dhe njohuritë mbi të drejtën ndërkombëtare humanitare dhe të drejtat e njeriut.

Institucionet qeverisëse si dhe institucionet tjera publike duhet ta sigurojnë vazhdimin e edukimit të zyrtarëve që punojnë në terren duke ofruar rregullisht trajnime adekuate, vizita studimore dhe duke siguruar pjesëmarrje në programe të ndryshme edukative vendore dhe rajonale. Kjo mund të bëhet në bashkëpunim me Institutin e Kosovës për Administratë Publike, Akademinë e Drejtësisë J, Akademinë për Siguri Publike, përgjegjëse për përgatitjen e programeve të veçanta për ngritjen e kapaciteteve profesionale për sektorin e drejtësisë.

Ky objektivi do të realizohet nëpërmjet veprimeve/masave të paraqitura në tabelë:

Objektivi specifik 1: Ngritja e kapaciteteve institucionale për drejtësinë tranzicionale	
Masa/Veprimi 1.1	Programi i trajnimit për drejtësinë tranzicionale
Masa/Veprimi 1.2	Krijimi i një programi trajnues për drejtësinë tranzicionale
Masa/Veprimi 1.3	Trajnime të zyrtarëve relevantë për nevoja të bazuara në fusha specifike
Masa/Veprimi 1.4	Forcimi i kapaciteteve të zyrave të DFDIL-së

2. Përmirësimi i politikave publike nga këndvështrimi i drejtësisë tranzicionale: arsimi dhe kultura

Reformat strukturore dhe programore të sistemit arsimor në Kosovë janë shumë të nevojshme. Tekstet shkollore që u ofrohen nxënësve, veçanërisht ato të përqendruara në historinë e fundit të Kosovës, duhet të rishikohen dhe përditësohen nga këndvështrimi i të drejtave themelore të njeriut duke luftuar gjuhën e urrejtjes, si dhe dezinformimin.

Institucionet arsimore dhe autoritetet kompetente duhet t'i ndërmarrin hapat e nevojshëm për të siguruar që programet arsimore që u ofrohen fëmijëve dhe studentëve të kontribuojnë në krijimin e një kuptimi të përbashkët të së kaluarës, duke siguruar një kulturë dialogu dhe përfshirjeje për ta parandaluar përsëritjen e dhunës dhe për ta promovuar respektin për të drejtat e njeriut.

Ky objektivi do të realizohet nëpërmjet veprimeve/masave të paraqitura në tabelë:

Objektivi specifik 2: Përmirësimi i politikave publike nga këndvështrimi i drejtësisë tranzicionale: arsimi dhe kultura	
Masa/Veprimi 2.1	Zhvillimi i programeve arsimore/ aktivitete jashtë kurrikulës
Masa/Veprimi 2.2	Përgatitja e materialit mësimor për drejtësinë tranzicionale, me udhëzime metodologjike
Masa/Veprimi 2.3	Mbështetja e zhvillimit të kuadrove të reja në drejtësinë tranzicionale, të drejtat e njeriut dhe sundimin e ligjit

Masa/Veprimi 2.4	Organizimi i aktiviteteve të zhvillimit profesional në fushën e drejtësisë tranzicionale për mësuesit
Masa/Veprimi 2.5	Zhvillimi i Qendrës për Drejtësi Tranzicionale
Masa/Veprimi 2.6	Krijimi i seksioneve të drejtësisë tranzicionale në bibliotekat publike

3. Fuqizimi i të rinjve në proceset e drejtësisë tranzicionale

Të rinjtë përbëjnë një segment të rëndësishëm të popullatës në Kosovë dhe pjesëmarrja e tyre në proceset e DT-së është vendimtare për suksesin e iniciativave të tilla. Objektiva e këtij qëllimi është fuqizimi i të rinjve dhe sigurimi i pjesëmarrjes domethënëse të tyre në hartimin dhe zbatimin e mekanizmave të drejtësisë tranzicionale në Kosovë.

Për ta arritur këtë objektiv, masat/veprimet që mund të ndërmerren janë si më poshtë:

Objektivi specifik 3: Fuqizimi i të rinjve në proceset e drejtësisë tranzicionale	
Masa/Veprimi 3.1	Krijimi i partneriteteve me organizatat e udhëhequra nga të rinjtë për të rritur pjesëmarrjen e tyre në proceset dhe aktivitetet e drejtësisë tranzicionale
Masa/Veprimi 3.2	Krijimi i mundësive për të rinjtë që të angazhohen në dialog me viktimat dhe aktorët tjerë për ta përmirësuar kuptimin e tyre për ndikimin e shkeljeve të të drejtave të njeriut në të kaluarën
Masa/Veprimi 3.3	Inkurajimi i pjesëmarrjes së të rinjve nëpër komunitete (në të gjitha grupet etnike) në proceset vendimmarrëse në lidhje me mekanizmat e drejtësisë tranzicionale përmes krijimit të grupit këshillues të udhëhequr nga të rinjtë
Masa/Veprimi 3.4	Organizimi i aktiviteteve artistike në bashkëpunim me studentë të artit në Kosovë nga komunitete të ndryshme

4. Promovimi i kohezionit social në mesin e të rinjve nga të gjitha komunitetet

Qëllimi i këtij objektivi është promovimi i kohezionit social në mesin e të rinjve nga të gjitha komunitetet në Kosovë, veçanërisht të komuniteteve shqiptare dhe serbe, të cilat janë prekur drejtpërdrejt nga lufta. Objektivi synon ta adresojë mosbesimin që mund të ekzistojë midis këtyre komuniteteve dhe t'i parandalojë konfliktet e ardhshme. Kjo synon t'i inkurajojë të rinjtë me prejardhje të ndryshme etnike që t'i ndajnë përvojat e tyre personale në mënyrë që ta adresojnë trashëgiminë eluftës dhe të kultivojnë ndjeshmëri dhe mirëkuptim. Përmes masave të përcaktuara më poshtë, ky ë synon ta promovojë pajtimin dhe kohezionin social në mesin e të rinjve nga të gjitha komunitetet në Kosovë, veçanërisht të komuniteteve shqiptare dhe serbe, dhe të krijojë një vizion të përbashkët për të ardhmen. Duke kultivuar kulturë respekti dhe mirëkuptimi, ky objektivi synon ta ndërtojë një shoqëri më paqësore dhe gjithëpërfshirëse në Kosovë.

Për ta arritur këtë objektivi, masat/veprimet që mund të ndërmerren janë si më poshtë:

<i>Objektivi specifik 4: Promovimi i kohezionit social në mesin e të rinjve nga të gjitha komunitetet</i>	
Masa/Veprimi 4.1	Krijimi i mundësive për të rinjtë nga komunitete të ndryshme për t'u përfshirë në dialog dhe programe shkëmbimi ndërmjet komuniteteve për ta rritur mirëkuptimin dhe respektin e ndërsjellë
Masa/Veprimi 4.2	Promovimi i përpjekjeve të udhëhequra nga të rinjtë, si projektet e përbashkëta shoqërore dhe ngjarjet kulturore, artistike dhe sportive, që e inkurajojnë dialogun dhe shkëmbimin ndërmjet komuniteteve
Masa/Veprimi 4.3	Zhvillimi dhe zbatimi i programeve që specifikisht i synojnë të rinjtë nga të gjitha komunitetet, për ta inkurajuar mësimin e gjuhëve dhe ndërveprimin kulturor
Masa/Veprimi 4.4	Inkurajimi i të rinjve nga çdo përkatësi etnike që të marrin pjesë në programet për drejtësinë tranzicionale

5. Sigurimi i drejtësisë tranzicionale me ndjeshmëri gjinore dhe adresimi i dhunës dhe diskriminimit në baza gjinore

Qëllimi i këtij objektivi është të sigurojë që mekanizmat e drejtësisë tranzicionale në Kosovë të jenë të ndjeshme ndaj gjinisë dhe t'i marrin parasysh përvojat dhe nevojat unike të grave dhe vajzave që janë prekur nga lufta. Ky objektivi synon ta adresojë dhunën dhe diskriminimin në baza gjinore që ishin të përhapura gjatë gjithë luftës. Nëpërmjet promovimit të barazisë gjinore dhe drejtësisë, ky objektivi synon ta ndërtojë një shoqëri më gjithëpërfshirëse dhe më të drejtë në Kosovë.

Për ta arritur këtë objektivi, masat/veprimet që mund të ndërmerren janë si më poshtë:

Objektivi specifik 5: Sigurimi i drejtësisë tranzicionale me ndjeshmëri gjinore dhe adresimi i dhunës dhe diskriminimit në baza gjinore	
Masa/Veprimi 5.1	Ndërmarrja e masave afirmuese për të siguruar pjesëmarrje të barabartë gjinore në përputhje me kërkesat e Ligjit për Barazi Gjinore në pozitat vendimmarrëse në lidhje me ballafaqimin me të kaluarën
Masa/Veprimi 5.2	Zhvillimi i programeve që kanë synim t'u ofrojnë grave qasje në informacione dhe resurse që ndërlidhen me proceset e DT-së
Masa/Veprimi 5.3	Krijimi i hapësirave të sigurta dhe forumeve për gratë që t'i ndajnë përvojat dhe perspektivat e tyre mbi luftën dhe pasojat e saj, duke përfshirë dhunën në baza gjinore
Masa/Veprimi 5.4	Zhvillimi dhe zbatimi i programeve që fokusohen në parandalimin dhe reagimin ndaj dhunës dhe diskriminimit në baza gjinore, si rezultat i traumave të luftës brenda familjeve
Masa/Veprimi 5.5	Ndërmarrja e trajnimeve të specializuara për ta hetuar dhe adresuar dhunën seksuale gjatë luftës
Masa/Veprimi 5.6	Zhvillimi dhe zbatimi i programeve me synim promovimin e pjesëmarrjes dhe udhëheqjes së grave në proceset e drejtësisë tranzicionale
Masa/Veprimi 5.7	Fuqizimi i kapaciteteve të Komisionit Qeveritar për të Mbijetuarat e Dhunës Seksuale Gjatë Luftës dhe organizatave të përfshira në procesin e aplikimit për njohje të statusit
Masa/Veprimi 5.8	Mbështetje për të mbijetuarat e dhunës seksuale gjatë luftës përmes OJQ-ve të autorizuar

Masa/Veprimi 5.9	Programe trajnimi për avokatët e viktimave, punonjësit socialë dhe ofruesit e shërbimeve/OShC-të e licencuara për NjDhS
Masa/Veprimi 5.10	Zhvillimi i programeve specifike për qasje në drejtësi për të mbijetuarat e dhunës seksuale gjatë luftës
Masa/Veprimi 5.11	Zhvillimi i programeve rehabilituese për të mbijetuarat e dhunës seksuale gjatë luftës
Masa/Veprimi 5.12	Ngritja e vetëdijësimit të shoqërisë përmes avokimit për qasjen në drejtësi, duke u fokusuar te të mbijetuarat e dhunës seksuale gjatë luftës dhe të drejta të tjera që rrjedhin nga legjislacioni përkatës
Masa/Veprimi 5.13	Fushata vetëdijësuese për luftën kundër paragjykimeve dhe stigmatizimit të të mbijetuarave të dhunës seksuale
Masa/Veprimi 5.14	Konferenca rajonale dhe ndërkombëtare për dhunën seksuale gjatë luftës në Kosovë
Masa/Veprimi 5.15	Ofrimi i trajnimeve profesionale për gratë dhe vajzat nga familjet e kategorive të luftës, me fokus të veçantë për gratë me arsim të ulët dhe gratë e papuna për një kohë të gjatë
Masa/Veprimi 5.16	Forumi Gratë, Paqja dhe Siguria
Masa/Veprimi 5.17	Hulumtimi dhe mbledhja e të dhënave mbi rolin e grave në lidhje me të drejtat e njeriut, sundimin e ligjit dhe drejtësinë Tranzicionale

6. Fuqizimi i iniciativave ekzistuese dhe të reja të shoqërisë civile për drejtësinë tranzicionale

Shoqëria civile, duke përfshirë individët, organizatat e shoqërisë civile dhe shoqatat e familjeve të personave të zhdukur me forcë në Kosovë janë aktorët kryesorë në nismat për kërkimin e së vërtetës. Shoqëria civile në Kosovë ka kontribuar në dokumentimin e shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut, duke ndihmuar në identifikimin e viktimave, ndriçimin e fatit dhe vendndodhjen e personave të zhdukur me forcë dhe ofrimin e mbështetjes së drejtpërdrejtë për viktimat në formë të mbështetjes sociale dhe psikologjike.

Procesi i drejtësisë tranzicionale mund të jetë legjitim vetëm nëse përfshihen të gjithë aktorët përkatës dhe u jepet hapësira për të kontribuar në arritjen e drejtësisë dhe zbulimin e së vërtetës për viktimat dhe familjet e tyre.

Ky objektivi do të realizohet nëpërmjet veprimeve/masave të paraqitura në tabelë:

Objektivi specifik 6: Fuqizimi i iniciativave ekzistuese dhe të reja të shoqërisë civile për drejtësinë tranzicionale	
Masa/Veprimi 6.1	Krijimi i skemave mbështetëse institucionale dhe programe për organizatat e shoqërisë civile që merren me drejtësi tranzicionale

7. Forcimi i kohezionit social

Qëllimi i këtij objektivi është të parandalojë që Kosova të rrëshqasë përsëri në luftë dhe dhunë. Kjo kërkon të kuptuarit e shkaqeve rrënjësore të ndarjes dhe konfliktit në shoqëri dhe njohjen e shkaktarëve të mundshëm të tensioneve në të ardhmen. Kjo përfshin hartimin e programeve që ndërtojnë respekt, tolerancë dhe mirëkuptim mes njerëzve. Kërkon aktivitete që i zvogëlojnë ndarjet kulturore dhe historike dhe që u mundësojnë njerëzve të diskutojnë lirshëm të kaluarën dhe të bashkëpunojnë për një vizion për të ardhmen.

Objektivi specifik 7: Forcimi i kohezionit social	
Masa/Veprimi 7.1	Këshilli Konsultativ për Komunitete
Masa/Veprimi 7.2	Zhvillimi i programeve, duke përfshirë edukimin publik, që synojnë promovimin e lirisë së shprehjes dhe eliminimin e gjuhës së urrejtjes

Masa/Veprimi 7.3	Programe trajnimi për mediat mbi drejtësinë tranzicionale, qasjen “mos bëj dëm”, ndjeshmërinë ndaj luftës dhe viktimat në qendër
Masa/Veprimi 7.4	Hulumtime mbi përhapjen dhe ndikimin e diskriminimit dhe hartimi i masave për ta eliminuar një diskriminim të tillë

8. ZBATIMI, MONITORIMI DHE RAPORTIMI

Monitorimi i zbatimit të Strategjisë për Drejtësi Tranzicionale do të zhvillohet sipas Udhëzimit Administrativ Nr. 07/2018 për Planifikimin dhe Hartimin e Dokumenteve Strategjike dhe Planeve të Veprimit, si dhe Manualit për Planifikimin, Hartimin dhe Monitorimin e Dokumenteve Strategjike dhe Planet e tyre të Veprimit, të cilat dalin nga Udhëzimi Administrativ.⁴²

Pjesë përbërëse e strategjisë është plani i veprimit për periudhën 2024-2026, i cili i elaboron në detaje objektivat strategjike dhe specifike, veprimet, institucionet përgjegjëse, koston financiare për zbatimin si dhe indikatorët (vlera bazë, qëllimi aftamesëm dhe ai përfundimtar).

Institucioni udhëheqës për monitorimin dhe koordinimin e vazhdueshëm të zbatimit të strategjisë është Ministria e Drejtësisë. Njëkohësisht, disa nga institucionet më të rëndësishme mbështetëse në procesin e monitorimit dhe zbatimit të Strategjisë janë, në veçanti: Ministria e Drejtësisë, Kuvendi i Republikës së Kosovës, Zyra e Kryeministrit, Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve, Ministria e Punëve të Jashtme dhe Diasporës, Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit, Ministria e Punëve të Brendshme, Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit, Ministria e Shëndetësisë, Komisioni Qeveritar për Persona të Zhdukur, Zyra për Planifikim Strategjik, Instituti i Mjekësisë Ligjore, Këshilli Prokurorial i Kosovës, Zyra e Prokurorit Special të Kosovës, Instituti i Kosovës për Administratë Publike, Agjencia për Menaxhimin e Komplekseve Memoriale të Kosovës, Policia e Kosovës, Komisioni Qeveritar për Njohjen dhe Verifikimin e Statusit të Personave të Dhunuar gjatë Luftës Çlirimtare të Kosovës, Instituti Kombëtar i Shëndetësisë Publike dhe Agjencia e Punësimit e Republikës së Kosovës.

Si një institucion udhëheqës, Ministria e Drejtësisë është përgjegjëse për krijimin e një mekanizmi efektiv për monitorim dhe raportim në përputhje me kërkesat e monitorimit dhe raportimit dhe sigurimin e zbatimit të tij, mbledhjen e informacionit nga institucionet mbështetëse për zbatimin e dokumentit strategjik dhe planin e tij të veprimit, përgatitjen e raporteve të rregullta vjetore për zbatimin e dokumentit strategjik dhe të raportit gjashtëmuor për zbatimin e planit të veprimit, si dhe të publikimit të raporteve të rregullta në faqen e internetit të ministrisë pas miratimit të tyre nga organi përkatës.

Në përputhje me nenin 16 të UA-së, Ministria e Drejtësisë do të ndërmarrë veprime, nëse është e nevojshme, për të siguruar kryerjen efektive dhe në kohë të aktiviteteve të përcaktuara në Planin e Veprimit.

Ministria e Drejtësisë do ta krijojë dhe koordinojë organin koordinues ndërinstytucional për ta siguruar monitorimin e rregullt të zbatimit të strategjisë dhe planit të veprimit, kryerjen e rishikimeve të ndërmjetme dhe vlerësimin përfundimtar të dokumentit strategjik. Trupi koordinues ndërinstytucional i strategjisë do të takohet të paktën dy herë në vit për të diskutuar progresin dhe raportet periodike. Përfaqësuesit kryesorë në organin koordinues ndërinstytucional janë institucionet përgjegjëse dhe mbështetëse në monitorimin dhe zbatimin e kësaj Strategjie, si dhe përfaqësuesit e shoqërisë civile.

---

⁴² Qeveria e Republikës së Kosovës, Vendimi Nr. 03/39, i datës 04.04.2018, mund të gjindet në at: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18813>

Sekretariati i organit koordinues ndërinstitucional në MD, Divizioni për Drejtësi Tranzicionale është mekanizmi kryesor që siguron zbatimin, monitorimin dhe raportimin cilësor dhe në kohë duke mbledhur të dhëna dhe informacion nga institucionet udhëheqëse dhe mbështetëse për zbatimin e strategjisë dhe planin e veprimit, të përmendur më lart. Në këtë drejtim do të përdoren praktika të zakonshme për mbledhjen e të dhënave që lidhen me zbatimin e dokumenteve strategjike si ERA, PKZMSA apo strategji tjera sektoriale.

Përgatitja e raporteve të rregullta vjetore për zbatimin e strategjisë dhe raportet gjashtëmujore për zbatimin e planit të veprimit do të bëhen nga Sekretariati i trupit koordinues ndërinstitucional. Këto raporte më pas do t'i paraqiten organit koordinues ndërinstitucional të strategjisë.

Më pas, raportet e lartpërmendura rishikohen dhe miratohen nga Trupi Koordinues Ndërinstitucional, si organi kryesor qeverisës i strategjisë dhe planit të veprimit.

Në anën tjetër, roli i Komisionit për Planifikim Strategjik dhe i Qeverisë së Kosovës në lidhje me këtë Strategji është përcaktuar me Vendimin e Qeverisë nr. 04/12.26.⁴³

Të gjithë aktorët përgjegjës, duke përfshirë por pa u kufizuar në DDT dhe Zyrtarët Raportues, duhet të sigurojnë që në të gjitha masat dhe veprimet që lidhen me zbatimin, monitorimin dhe procesin e raportimit të Strategjisë dhe Planit të Veprimit, duhet të merret parasysh në të gjitha fazat perspektiva gjinore dhe të drejtat e komuniteteve.

---

⁴³ Vendim i Qeverisë Nr. 04/12, i datës 09.07.2020. <https://kryeministri-ks.net/wpcontent/uploads/2020/07/Vendimet-nga-mbledhja-e-12-t%C3%AB-e-Qeveris%C3%AB.pdf>

9. PLANI I VEPRIMIT

Planii veprimit përbëhet nga 3 seksione:

- a) Seksioni 1: Objektivi strategjik dhe indikatorët e tij
- b) Seksioni 2: Objektivi specifik dhe indikatorët e tij
- c) Seksioni 3: Veprimet e ndërlidhura me objektivat specifike

Nr.	Objektivat strategjike dhe specifike, indikatorët dhe veprimet	Pikënisja [2024]	Synimi afatmesëm [2025]	Synimi përfundimtar [2026]	Rezultati
1.	Objektivi strategjik: Dokumentimi dhe publikimi i fakteve dhe rrethanave të krimeve të kryera gjatë luftës				
1	Indikatori: Dokumentimi dhe vërtetimi i fakteve	N/A	Po	Po	Dokumentimi i dëmeve në njerëz, dëmeve mjedisore dhe materiale
2	Indikatori: Publikimi i të dhënave	N/A	Po	Po	Të dhënat e publikuara
1.1	Objektivi specifik: Krijimi i mekanizmit institucional për dokumentimin e krimeve të kryera gjatë luftës				
1	Indikatori: Funkcionalizohet mekanizmi institucional për dokumentimin e krimeve të kryera gjatë luftës në Kosovë	Funksionalizimi i institutit	Po	Po	Hulumtimi dhe dokumentimi i krimeve të kryera gjatë luftës, mbledhja, klasifikimi dhe krijimi i fondit arkivor

2	Indikatori: Krijohen muzetë dhe mekanizmat arkivorë për trashëgiminë e luftës	N/A		Po	Po	Kujtesa kolektive/ Ruajtja e fondeve të mbledhura arkivore, artefakteve të vëna në dispozicion të publikut, studiuesve dhe institucioneve			
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti 1	Viti 2	Viti 3				
1.1.1	Hartimi i akteve nënligjore sipas Ligjit për Institutin për Dokumentimin e Krimeve të kryera gjatë Luftës në Kosovë	TM2 2024	0	0	0		Zyra e Kryeministrit	Aktet nënligjore të miratuara	Ligji për Institutin e Krimeve të kryera gjatë luftës në Kosovë
1.1.2	Funksionalizimi i Institutit për Dokumentimin e Krimeve të kryera gjatë Luftës në Kosovë	TM3 2024	1,113,165.00	1,565,560.00	1,634,192.00	Buxheti i Kosovës/ Donatorët	Zyra e Kryeministrit	Instituti funksional me infrastrukturë të nevojshme fizike, burime njerëzore dhe linjë buxhetore	Ligji për Institutin për Dokumentimin e Krimeve të kryera gjatë Luftës në Kosovë
1.1.3	Forcimi i kapaciteteve të anëtarëve të stafit në fushat relevante për mandatin e Institutit	TM4 2024	0	0	0		Instituti për krimet e luftës të kryera gjatë luftës	Zyrtarët e Institutit të trajnuar	Ligji nr. 06/L-114 për zyrtarët publikë
1.1.4	Analiza krahasuese për	TM1 2024	0	0	0		Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sporteve	Raporti i analizës krahasuese	N/A

	krijimin e institucionit muzeor për dokumentimin e krimeve të ish-Jugosllavisë dhe Serbisë në Kosovë								
1.1.5	Hartimi i bazës ligjore për krijimin e institucionit muzeor për dokumentimin e krimeve të ish-Jugosllavisë dhe Serbisë në Kosovë.	TM2 2024	1,500.00	0	0	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sporteve	Baza ligjore e vendosur	N/A
1.1.6	Hulumtimi, kurimi dhe funksionalizimi i institucionit muzeor për dokumentimin e krimeve të ish-Jugosllavisë dhe Serbisë në Kosovë	TM1 2025	50 000	50 000	50 000	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sporteve	Funksionimi i plotë i institucionit muzeor për dokumentimin e krimeve të ish-Jugosllavisë dhe Serbisë në Kosovë	N/A
	<i>Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 1.1:</i>		1,119,665.0 0	1,615,560.0 0	1,584,192.0 0	Buxheti i Kosovës/Donatorët			

1.2 Objektivi specifik: Intensifikimi i procesit të zbardhjes së fatit dhe vendndodhjes së personave të zhdukur									
1	Indikatori: Trajtimi i informacioneve të reja dhe vendndodhjeve të gërmuara për t'i gjetur personat e zhdukur me forcë	N/A		Po		Po		Rastet e trajtuara, lokacione dhe gërmime të reja	
2	Indikatori: Rastet e zgjidhura	N/A		Po		Po		Rastet e zgjidhura dhe mbetjet mortore të identifikuara	
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti 1	Viti 2	Viti 3				
1.2.1	Ndryshimi dhe plotësimi i Ligjit Nr. 04/L-023 për Personat e Zhdukur	2024	1,500.00	0	0	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Zyra e Kryeministrit/Komisioni Qeveritar për Personat e Zhdukur	Ligji për personat e pagjetur i ndryshuar dhe plotësuar i miratuar	N/A
1.2.2	Ndryshimi dhe plotësimi i Ligjit nr. 04/L-054 për statusin dhe të drejtat e dëshmorëve, invalidëve, veteranëve, pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të	2024	1,500.00	0	0	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve	Njohja e statusit të personave të zhdukur me forcë nga Kosova në përputhje me Ligjin për Personat e Zhdukur	N/A

	Kosovës, viktimave të dhunës seksuale të luftës, viktimave civile dhe familjarëve të tyre, i ndryshuar dhe plotësuar me Ligjin nr. . 04/L- 172								
1.2.3	Ndryshimi dhe plotësimi i Ligjit Nr. 05/L-060 për Mjekësinë Ligjore	2024	0	0	0		Ministria e Drejtësisë	Ligji me ndryshime dhe plotësime i miratuar	N/A
1.2.4	Hartimi i aktit nënligjor për ndërprerjen e kërkimit të personave të zhdukur me forcë	TM3 2024	1,500.00	0	0	Buxheti i Kosovës/Donator ët	Ministria e Drejtësisë	Rregullorja e miratuar	N/A
1.2.5	Rritja e kapaciteteve të Institutit të Mjekësisë Ligjore në fusha specifike	2024	20,000	20,000	20,000	Buxheti i Kosoves/ Donatorët	Ministria e Drejtësisë	Kapacitetet e zyrtarëve të IML-së të forcuara Krijimi i Divizionit për identifikimin e personave të zhdukur	Ligji Nr. 05/L- 060 për Mjekësinë Ligjore/Strategji a për Zhvillimin e Institutit të Mjeksisë Ligjore 2022- 2025

1.2.6	Ri-inventarizimi/ri-ekzaminimi i detajuar i të gjitha rasteve të mbetjeve mortore në morgun e IML-së	2024	15,000	15,000	0	Buxheti i Kosoves/ Donatorët	Ministria e Drejtësisë/Instituti i Mjekësisë Ligjore/ Komisioni Qeveritar për Persona të Zhdukur	Mbetjet mortore të ri-inventarizuara/identifikuara	Ligji Nr. 04/L-023 për Personat e Zhdukur/ Strategjia për Zhvillimin e Institutit të Mjekësisë Ligjore 2022-2025
1.2.7	Rritja dhe fuqizimi i kapaciteteve të Komisionit Qeveritar për Persona të Zhdukur	2024	13,728	13,728	13,728	Buxheti i Kosoves/ Donatorët	Zyra e Kryeministrit	Stafi i ri i rekrutuar / Kapacitetet e KPZH-së të forcuara	Ligji nr. 06/L-114 për Zyrtarët Publikë/ Strategjia për Zhvillimin e Institutit të Mjekësisë Ligjore 2022-2025
1.2.8	Krijimi i mundësive buxhetore për mbështetjen e vazhdueshme të familjeve dhe aktiviteteve të shoqatave të familjeve të personave të zhdukur me forcë	2024 - 2025 - 2026	50.000	50.000	50.000	Buxheti i Kosoves/ Donatorët	Qeveria e Republikës së Kosovës / Zyra e Kryeministrit / MFPT Komisioni Qeveritar për Persona të Zhdukur / IML	Mbështetja e ofruar / Format e identifikuara për mbështetjen në të ardhmen për familjet dhe shoqatat e familjeve	

1.2.9	Përgatitja e raporteve vjetore për punën e KQPZH-së dhe IML-së	2024 - 2025 - 2026	0	0	0		KQPZH/IML	Raportet e përgatitura	Ligji Nr. 05/L-060 për Mjekësinë Ligjore - Ligji Nr. 04/L-023 për Personat e Zhdukur
1.2.1 0	Unifikimi i të dhënave të personave të zhdukur	2025	0	0	0		KQPZH	Baza e të dhënave e përditësuar	Ligji Nr. 04/L-023 për Personat e Zhdukur/ Strategjia për Zhvillimin e Institutit të Mjeksisë Ligjore 2022-2025
1.2.1 1	Masat avokuese, organizimi i iniciativave lokale, kombëtare, rajonale dhe ndërkombëtare në adresimin e çështjes së personave të zhdukur me forcë.	2024 - 2025 - 2026	0	20.000	20.000	Buxheti i Kosoves/ Donatorët	KQPZH	Iniciativat e organizuara	Ligji Nr. 04/L-023 për Personat e Zhdukur
1.2.1 2	Forcimi i kapaciteteve të sektorit për personat e zhdukur në Drejtorinë e	2024 - 2025 - 2026	39,072.00	39,072.00	39,072.00	Buxheti i Kosoves/ Donatorët	MPB/PK	Stafi i rekrutuar	N/A

	Krimeve të Luftës në PK								
	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 1.2:		140,800.00	157,800.00	142,800.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët			
1.3	Objektivi specifik: Marrja e dokumentacionit relevant nga organizatat ndërkombëtare								
1	Indikatori: Fondet arkivore të marra		N/A		Po	Po	Fondet e dorëzuara në arkivin e Institutit për dokumentimin e krimeve të kryera gjatë luftës		
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezulati	Referencat në dokumente
			Viti 1	Viti 2	Viti 3				
1.3.1	Ekzaminimi i gjendjes aktuale për dokumentet në dispozicion	2024	15,000	0	0	Buxheti i Kosoves/Donatorët	Ministria e Drejtësisë	Përgatitja e raportit të statusit aktual	N/A
1.3.2	Dërgimi i kërkesave të mekanizmat ndërkombëtarë për mbledhjen e dokumentacionit	2024 - 2025	0	0	0		Instituti për krimet e kryera gjatë luftës në Kosovë	Kerkesat e derguara	Ligji për Institutin për Dokumentimin e Krimeve të kryera gjatë Luftës në Kosovë
1.3.3	Administrimi i dokumenteve të mbledhura	2025 - 2026	0	10,000	10,000	Buxheti i Kosoves/Donatorët	Instituti për krimet e kryera gjatë luftës në Kosovë	Të dhenat e administruara	Ligji për Institutin për Dokumentimin e Krimeve të kryera gjatë Luftës në Kosovë

	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 1.3:		15,000	10,000	10,000	Buxheti i Kosoves/ Donatorët			
1.4	Objektivi specifik: Krijimi i Komisionit Presidential								
1	Indikatori: Funksionalizimi i mekanizmit kombëtar jogjyqësor	Krijimi i Mekanizmit me akt ligjor		Rekrutimi i stafit të nevojshëm		N/A	Mekanizmi i krijuar		
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti N1	Viti N2	Viti N3				
1.4.1	Grupi përgatitor për krijimin e Komisionit	TM3 2024	87,912.00	0	0	Buxheti i Kosoves/ Donatorët	Zyra e Presidentit të Republikës së Kosovës/Kuvendi i Kosovës	Grupi përgatitor funksional	N/A
1.4.2	Përgatitja për krijimin e Komisionit Presidential	2024	0	0	0		Zyra e Presidentit të Republikës së Kosovës/Kuvendi	Akti i miratuar	N/A
1.4.3	Funksionalizimi i Komisionit Presidential	2025 - 2026	0	1,202,625.65	1,202,625.65	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Kryetari/Kuvendi	Funksionimi i plotë i Komisionit	N/A

	<i>Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 1.4:</i>		87,912.00	1,202,625.65	1,202,625.65	Buxheti i Kosovës/Donatorët				
Nr.	Objektivat strategjike dhe specifike, indikatorët dhe veprimet	Pikënisja [2024]	Viti përkohësisht i synuar [2025]			Viti përfundimisht i synuar [2026]	Rezultati			
2.	Objektivi strategjik: Qasja në drejtësi dhe luftimi i mosndëshkimit për krimet e luftës dhe krimet kundër njerëzimit të kryera nga shteti i Serbisë, si çështje e drejtësisë për viktimat									
1	Indikatori: Qasje e barabartë në drejtësi	N/A	Po			Po	Hetimi dhe ndjekja penale e rasteve			
2	Indikatori: Luftimi i mosndëshkimit	N/A	Po			Po	Sjellja e autorëve të krimeve para drejtësisë/gjykimi në mungesë Dorëzimi i autorëve nga Serbia për t'u gjykuar në institucionet e drejtësisë së Kosovës			
2.1	Objektivi specifik: Forcimi i sistemit të drejtësisë dhe ngritja e kapaciteteve të institucioneve të drejtësisë dhe sigurisë									
1	Indikatori: Rritja e numrit të prokurorëve/stafit ndihmës	N/A	Po			Po	Prokurorë të rinj dhe staf profesional mbështetës të rekrutuar			
2	Indikatori: Rritja e numrit të hetuesve policorë	N/A	Po			Po	Hetues të rinj policorë të rekrutuar			
3	Indikatori: Mbështetje për kategoritë e viktimave	12	2			N/A	Zgjerimi dhe konsolidimi i programeve për mbështetjen e kategorive të viktimave			
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente	
			Viti N1	Viti N2	Viti N3					

2.1.1	Rekrutimi dhe rritja e numrit të prokurorëve që merren me hetimin e krimeve të kryera gjatë luftës	2024 - 2025	40,920.00	61,380.00	0	Buxheti i Kosoves/ Donatorët	Këshilli Prokurorial i Kosovës/Ministria e Drejtësisë	5 Prokurorët e rekrutuar	Strategjia për krimet e luftës nga Këshilli Prokurorial dhe Prokurori i Shtetit
2.1.2	Rekrutimi i stafit mbështetës të Zyrës së Prokurorit Special të Kosovës	2024 - 2025	44,880.00	22,440.00	0	Buxheti i Kosoves/ Donatorët	Zyra e Prokurorit Special të Republikës së Kosovës	6 Stafi i rekrutuar	Strategjia për krimet e luftës nga Këshilli i Prokurorit dhe Prokurori i Shtetit
2.1.3	Organizimi dhe zhvillimi i trajnimeve për prokurorët dhe personelin mbështetës të punësuar dhe të rekrutuar	2025 - 2026	0	15,000.00	15,000.00	Buxheti i Kosoves/ Donatorët	Zyra e Kryeprokurorit dhe Këshilli Prokurorial i Kosovës/Akademia e Drejtësisë	Prokurorët dhe stafi mbështetës të trajnuar	Strategjia për krimet e luftës nga Këshilli i Prokurorisë dhe Prokurori i Shtetit
2.1.4	Rekrutimi i stafit të nevojshëm në Drejtorinë për Hetimin e Krimeve të Luftës në Policinë e Kosovës	2024 - 2025	46,200.00	46,200.00	0	Buxheti i Kosoves/ Donatorët	Policia e Kosovës	10 Stafi i rekrutuar	Ligji Nr. 04/L-076 për Policinë

2.1.5	Identifikimi i nevojave për pajisjet e nevojshme për hetimin e krimeve të kryera gjatë luftës	2024 - 2025 - 2026	15,000.00	20,000.00	20,000.00	Buxheti i Kosovës/ Donatorët	Ministria e Punëve të Brendshme/Policia e Kosovës	Pajisjet e marra	N/A
2.1.6	Organizimi dhe zhvillimi i trajnimeve për policët e rekrutuar	2025 - 2026	0	15,000.00	15,000.00	Buxheti i Kosovës/ Donatorët	Policia e Kosovës/Akademi për Siguri Publike	Policët e trajnuar	N/A
2.1.7	Prioritizimi i rasteve dhe përzgjedhja e rasteve në bazë të kritereve të përcaktuara	2024 - 2025 - 2026	0	0	0		Zyra e Prokurorit Special të Republikës së Kosovës	Efikasiteti i zgjidhjes së çështjeve gjyqësore	Strategjia për krimet e luftës nga Këshilli Prokurorial dhe Prokurori i Shtetit
2.1.8	Zhvillimi i bazës së të dhënave për krimet e rënda sipas të drejtës ndërkombëtare në Kosovë në Zyrën e Prokurorit Special	2025	0	10,000.00	0	Buxheti i Kosovës/ Donatorët	Zyra e Prokurorit Special të Republikës së Kosovës	Baza e të dhënave e krijuar	Strategjia për krimet e luftës nga Këshilli Prokurorial dhe Prokurori i Shtetit
2.1.9	Përditësimi i regjistrit elektronik të	2024 -	0	0	0		Zyra e Prokurorit Special të Republikës së Kosovës	Regjistri elektronik i përditësuar	Strategjia për krimet e luftës nga Këshilli

	Zyrës së Prokurorit Special	2025 - 2026							Prokurorial dhe Prokurori i Shtetit
2.1.1 0	Zhvillimi i programit për mbrojtjen e dëshmitarëve	2024 - 2025 - 2026	20,000.00	20,000.00	20,000.00	Buxheti i Kosovës/ Donatorët	Zyra e Prokurorit Special të Republikës së Kosovës	Sistemi ose programi i zhvilluar	Strategjia për krimet e luftës nga Këshilli Prokurorial dhe Prokurori i Shtetit
2.1.1 1	Zhvillimi i protokollit hetimor të krimeve të luftës	2024 - 2025	0	0	0		Zyra e Prokurorit Special të Republikës së Kosovës	Protokolli dhe Strategjia të zhvilluara	Strategjia për krimet e luftës nga Këshilli Prokurorial dhe Prokurori i Shtetit
2.1.1 2	Ndryshim plotësimi I Ligjit Nr.04/L-017 Për ndihmë juridike falas	2024 - 2025 - 2026	1,500.00	0	0	Buxheti i Kosoves/ Donatorët	Ministria e Drejtësisë/Avokati i Viktimave	Ligji i ndryshuar	
2.1.1 3	Hartimi i udhëzuesit për informimin e viktimave të krimeve të luftës për kompensimin e dëmeve në procedurat penale	2024	0	0	0		Zyra e Prokurorit Special të Republikës së Kosovës /Policia e Kosovës	Udhëzimi i hartuar	Strategjia për krimet e luftës nga Këshilli Prokurorial dhe Prokurori i Shtetit
2.1.1 4	Krijimi Zyrës për Mbështetjen e Viktimave	2024 - 2025	44,880.00	44,880.00	0	Buxheti i Kosovës/ Donatorët	Zyra e Prokurorit Special të Republikës së Kosovës	Themelimi i zyres me 8 persona	

									Mbështetja për viktimat që kalojnë nëpër procese gjyqësore e ofruar	
	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 2.1:		213,380.00	254,900.00	70,000.00	Buxheti i Kosovës/ Donatorët				
2.2	Objektivi specifik: Rishikimi i kornizës ligjore ekzistues në përputhje me standardet ndërkombëtare si dhe nevojat e identifikuara në nivel kombëtar									
1	Indikatori: Korniza ligjore në përputhje me standardet ndërkombëtare		N/A		Jo	Po		Avancimi i kornizës ligjor sipas standardeve ndërkombëtare		
2	Indikatori: Korniza ligjore në përputhje me nevojat e identifikuara në nivel kombëtar		N/A		Jo	Po		Avancimi i kornizës ligjore sipas nevojave të identifikuara në nivel kombëtar		
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente	
			Viti N1	Viti N2	Viti N3					
2.2.1	Ekzaminimi i kornizës ligjore që i adreson nevojat e viktimave të krimeve të luftës	2025	0	0	0		Ministria e Drejtësisë	Raporti mbi situatën aktuale i përgatitur	N/A	
2.2.2	Organizimi i fushatës vetëdijësuese për të drejtat e	2025 - 2026	0	15,000	15,000	Byxheti i Kosovës/Donatorët	ZPSRK / Ministria e Drejtësisë	Vetëdijësimi për viktimat i rritur	Strategjia për krimet e luftës nga Këshilli Prokurorial dhe	

	viktimave dhe qasjen në drejtësi								Prokurori i Shtetit
	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 2.2:		0	15,000	15,000	Byxheti i Kosovës/donatorët			
2.3	Objektivi specifik: Rritja e bashkëpunimit rajonal dhe ndërkombëtar								
1	Indikatori: Vendosja e marrëveshjeve të bashkëpunimit në nivel rajonal dhe ndërkombëtar		N/A	Po	Po			Marrëveshjet e arritura	
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti N1	Viti N2	Viti N3				
2.3.1	Vendosja e bashkëpunimit me organizata dhe institucione rajonale dhe ndërkombëtare	2024 - 2025 - 2026	10,000.00	10,000.00	10,000.00	Byxheti i Kosovës/donatorët	Ministria e Punëve të Jashtme dhe Diasporës / Ministria e Drejtësisë	Kontaktet e vendosura	N/A
	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 2.3:		10,000.00	10,000.00	10,000.00	Byxheti i Kosovës/donatorët			

2.4	Objektivi specifik: Krijimi i Zyrës për mbrojtjen dhe përfaqësimin e viktimave në proceset gjyqësore penale dhe civile në rastet për realizimin e kompensimit të tyre								
1	Indikatori: Përfaqësimi i viktimave në proceset gjyqësore penale dhe civile		N/A	N/A	N/A	Krijimi i Zyrës			
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti N1	Viti N2	Viti N3				
2.4.1	Hartimi i rregullores për krijimin e Zyrës	2024	0	0	0		Ministria e Drejtësisë	Rregullorja e miratuar	N/A
2.4.2	Zhvillimi i procedurave të rekrutimit të stafit	2025 - 2026	0	4,6538.00	4,6538.00	Buxheti i Kosovës	Ministria e Drejtësisë	Stafi i rekrutuar	N/A
2.4.3	Zhvillimi i programit të trajnimit për stafin e zyrës	2025 - 2026	0	15,000.00	15,000.00	Buxheti i Kosovës/donatorët	Ministria e Drejtësisë	Trajnimi i kryer	N/A
	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 2.4:			61,538.00	61,538.00	Buxheti i Kosovës/donatorët			

Nr.	Objektivat strategjike dhe specifike, indikatorët dhe veprimet	Pikënisja [2024]	Viti përkohësisht i synuar [2025]	Viti përfundimisht i synuar [2026]	Rezultati				
3.	Objektivi strategjik: Qasje e barabartë në mbështetjen e nevojshme për viktimat e krimeve të kryera gjatë luftës përmes institucioneve lokale dhe qendrore								
1	Indikatori: Zgjerimi i programeve mbështetëse	N/A	Po	Po	Mbështetja e ofruar				
3.1	Objektivi specifik: Ofrimi i mbështetjes psikosociale dhe të mirëqenies për viktimat bazuar në hulumtime								
1	Indikatori: Shërbimet e ofruara	12	2	N/A	Mbështetja e ofruar				
2	Indikatori: Hulumtimet e kryera	N/A	Po	Po	Rezultatet e hulumtimit				
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti N1	Viti N2	Viti N3				
3.1.1	Hulumtim mbi institucionet ekzistuese publike dhe private që ofrojnë trajtim psikosocial për viktimat e krimeve të kryera gjatë luftës	2024	0	0	0		Ministria e Shëndetësisë/ Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik	Hulumtimi i kryer	N/A
3.1.2	Hulumtimi mbi shëndetin publik të popullatës së Kosovës lidhur me	2025-2026	0	20,000.00	20,000.00	Buxheeti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Shëndetësisë/ Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik	Hulumtimi i kryer	N/A

	efektet dhe pasojat e luftës								
3.1.3	Hulumtimi mbi nevojat e të mbijetuarve të moshuar dhe anëtarëve të vetëm të familjeve të viktimave të krimeve të luftës	2024 - 2025	0	0	0		Ministria e Drejtësisë/Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve	Hulumtimi i kryer	
3.1.4.	Hulumtimi mbi ndikimin e traumës transgjenerative	2024-2025 - 2026	0	20,000.00	0	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Shëndetësisë	Hulumtimi i kryer	
3.1.5	Dokumentimi dhe identifikimi i viktimave të helmimit	2025 - 2026	0	0	0		Instituti për dokumentimin e krimeve të kryera gjatë luftës	Baza e të dhënave e kompletuar	N/A
3.1.6	Dokumentimi dhe identifikimi i viktimave të minave	2025 - 2026	0	0	0		Instituti për dokumentimin e krimeve të luftës të kryera gjatë luftës	Baza e të dhënave e kompletuar	
3.1.7	Mbështetja e invalidëve civilë dhe të luftës për trajtim mjekësor jashtë institucioneve shëndetësore publike	2024-2026	0	150,000.00	150,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Shëndetësisë / Fondi i Sigurimeve Shëndetësore		UA 03/2017, shtojca për trajtim mjekësor jashtë institucioneve shëndetësore publike
3.1.8	Subvencionimi për vendosjen e të mbijetuarve të moshuar të vetëm, anëtarë të	2024-2025-2026	100,000,00	200,000.00	200,000.00	Byxheti i Kosovës/donatorët	Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve	Personat e sistemuar	N/A

	familjeve të viktimave të krimeve të luftës, në shtëpi pleqsh								
	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 3.1:		100,000.00	390,000.00	370,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët			
3.2	Objektivi specifik: Përmirësimi i programeve ekzistuese dhe zhvillimi i programeve të reja								
2	Indikatori: Programe të përmirësuara dhe të zhvilluara		N/A	Po	Po		Trajtimi i viktimave përmes programeve rehabilituese		
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti N1	Viti N2	Viti N3				
3.2.1	Zgjatja e periudhës kohore brenda së cilës viktimat e dhunës seksuale mund të aplikojnë për njohjen e statusit të tyre, përmes ndryshimit të Ligjit nr. 04/L-172 për statusin dhe të drejtat e dëshmorëve, invalidëve, veteranëve, pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të	TM4 2024 – 2025 - 2026	0	0	0		Qeveria e Republikës së Kosovës/Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve/Ministria e Drejtësisë	Periudha e zgjatur për viktimat e dhunës seksuale	N/A

	Kosovës, Viktimat e Dhunës Seksuale të Luftës dhe familjet e tyre								
3.2.2	Ndryshimi dhe plotësimi i Ligjit Nr. 04/L-054 për statusin dhe të drejtat e dëshmorëve, invalidëve, veteranëve, pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe familjarëve të tyre.	TM4 2024	1,500.00	0	0	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Qeveria e Republikës së Kosovës/Ministria e Financave dhe Transfereve/ Ministria e Drejtësisë	Nivelizimi i shumës së pensionit për invalidët civilë	N/A
3.2.3	Krijimi i skemës së veçantë për punësimin dhe vetë-punësimin e kategorive të viktimave të luftës	2025 - 2026	0	250,000.00	25,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve/ Agjencia e Punësimin e Republikës së Kosovës	Numri i personave të punësuar	N/A
3.2.4	Hartimi i rregullores për përcaktimin e procedurave për pajisjen me kartela për kategoritë e viktimave civile të luftës.	2025	0	0	0		Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve	Rregullorja e miratuar	N/A

3.2.5	Rritja e kapaciteteve të Qendrave për Punë Sociale, me psikologë dhe sociologë	2025-2026	0	541,728.00	541,728.00	Byxheti i Kosovës/donatorët	Ministria e Drejtësisë	32 Psikologë dhe 32 sociologë të emëruar	N/A
	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 3.2:		1,500.00	791,728.00	791,728.00	Byxheti i Kosovës/donatorët			
3.3	Objektivi specifik: Ruajtja e kujtesës kolektive përmes memorializimit								
1	Indikatori: Memoriale të kategorizuara		N/A		Po	Po	Lista e memorialeve sipas kategorive		
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti N1	Viti N2	Viti N3				
3.3.1	Hartimi i bazës ligjore për vlerësimin dhe kategorizimin e memorialeve	2024	1,500.00	0	0	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sporteve	Aktet nënligjore të miratuara	Ligji N0.04/L-146 për Agjencinë për Menaxhimin e Komplekseve Memoriale; Ligji N0.08/L-063 për ndryshimin dhe plotësimin e ligjeve
3.3.2	Përcaktimi i datave zyrtare të përkujtimit	2024	0	0	0		Qeveria e Republikës së Kosovës / ZKM/ MKRS/ MASHT	Datat e unifikuara	N/A
3.3.3	Përditësimi i bazës së të	TM1 2025	0	0	0		Agjencia për Menaxhimin e	Baza e të dhënave e kompletuar	N/A

	dhënave për memorialet						Komplekseve Memoriale të Kosovës		
3.3.4	Memorializimi për personat e zhdukur me forcë dhe të pagjetur	2024 - 2025	10,000.00	25,000.00	0	Buxheti i Kosovës/Donatorët	/ MKRS/ KQPZH	Memoriali i krijuar	N/A
3.3.5	Krijimi i simboleve përkujtimore për viktimat	2025	0	10,000.00	0	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit / Agjencia për Menaxhimin e Komplekseve Memoriale të Kosovës	Simbolet e miratuara	N/A
3.3.6	Memoriali për fëmijët e vrarë dhe të zhdukur gjatë luftës	2025 - 2026	0	50,000.00	50,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Këshilli Ndërmintor / Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sporteve	Memoriali i ndërtuara	N/A
3.3.7	Kompleksi memoriali "Adem Jashari"	2024-2025 - 2026	1,000,000.00	1,000,000.00	1,000,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Këshilli Ndërmintor/ Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sporteve	Memoriali i mirmbajtur	Ligji nr. 06/L – 59 - Ligji per Kompleksin Memorial Adem Jashari ne Prekaz
3.3.8	Dokumentimi i trashëgimisë kulturore dhe historike të shkatërruar nga forcat serbe gjatë luftës së viteve 1998-1999	2024-2025	0	0	0		Komisioni shtetëror për dokumentimin trashëgimisë kulturore dhe historike të shkatërruar nga forcat serbe gjatë luftës së viteve 1998-1999/ Instituti për krimet e kryera gjatë luftës	Dokumentimi i kryer	N/A
3.3.9	Programe vjetore kushtuar	2024 -	10,000.00	10,000.00	10,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit/Muzeu Kombëtar	Programet e realizuara	N/A

	dokumentimit, prezantimit dhe përkujtimit të viktimave të luftës	2025 - 2026					i Kosovës/Biblioteka Kombëtare e Kosovës/Agjencia e Arkivave të Kosovës/Galeria Kombëtare		
3.3.10	Publikime për dokumentimin, prezantimin dhe përkujtimin e viktimave të luftës	2024-2025-2026	25,000.00	25,000.00	25,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Instituti i Historisë i Kosovës/ Instituti për krimet e kryera gjatë luftës	15 Publikime te realizuara	N/A
3.3.11	Përkujtim i të burgosurve politikë të vrarë gjatë luftës në Dubravë	2024-2025-2026	10,000.00	10,000.00	10,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Drejtësisë / Shoqata e ish të burgosurve politikë / Shërbimi Korrektues i Kosovës	Ditet përkujtimore	N/A
3.3.12	Muzeu "Burgu i Idealit".	2025	15,000.00	15,000.00	15,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sporteve	Muzeu i mirëmbajtur	N/A
3.3.13	Kalendari i përbashkët për ditët përkujtimore	2024-2025-2026	0	0	0		Qeveria / Komunat / Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal / MKRS	Programet vjetore kushtuar dokumentimit, prezantimit dhe përkujtimit të viktimave të luftës/ Komunat e mbështetura për ditët e përkujtimit	N/A
3.3.14	Memoriali për viktimat e helmimit të viteve '90	2025-2026	0	15,000.00	25,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit / Instituti për Dokumentimin e Krimeve të kryera gjatë Luftës / Agjencia për	Memoriali i funksionalizuar	N/A

							Menaxhimin e Komplekseve Memoriale të Kosovës		
3.3.15	Memorializimi i institucioneve paralele të viteve të 90-ta	2025-2026	0	20,000.00	20,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit / Instituti për Dokumentimin e Krimeve të kryera gjatë Luftës / Agjencia për Menaxhimin e Komplekseve Memoriale të Kosovës	Memoriali i funksionalizuar	N/A
	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 3.3:		1,071,500.00	1,180,000.00	1,155,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët			
Nr.	Objektivat strategjike dhe specifike, indikatorët dhe veprimet		Pikënsia [2024]	Viti i synuar përkohësisht [2025]	Viti i synuar përfundimisht [2026]		Rezultati		
4.	Objektivi strategjik: Eliminimi i mundësive për përsëritjen e shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut përmes reformës institucionale								
1	Indikatori: Reforma institucionale		N/A	Po	N/A		Institucionet e reformuara		
4.1	Objektivi specifik: Ngritja e kapaciteteve institucionale për drejtësinë tranzicionale								
1	Indikatori: Certifikimi i trajnerëve		0	5	5		10 trajnerë të certifikuar		
2	Indikatori: Numri i zyrtarëve të trajnuar për		0	50	100		150 zyrtarë të trajnuar		

Drejtësi Tranzicionale									
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti 1	Viti 2	Viti 3				
4.1.1	Programi i trajnimit për trajner për drejtësinë tranzicionale	2024	0	0	0		Ministria e Drejtësisë/Divizioni për Drejtësi Tranzicionale Universiteti i Prishtinës/IKAP	Programi i krijuar	N/A
4.1.2	Krijimi i një programi trajnues për drejtësinë tranzicionale	2024	0	0	0		Ministria e Drejtësisë/ Divizioni për Drejtësi Tranzicionale/ Universiteti i Prishtinës/IKAP	Programi i krijuar	N/A
4.1.3	Trajnime të zyrtarëve relevantë për nevoja të bazuara në fusha specifike	2025 - 2026	0	25,000.00	25,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Drejtësisë/ Divizioni për Drejtësi Tranzicionale/ MPB/IKAP	150 Zyrtarë të trajnuar	Ligji nr. 06/L-114 për zyrtarët publikë; Ligji nr. 04/L-221 për Institutin Kosovar për Administratë Publike
4.1.4	Forcimi i kapaciteteve të zyrave të DFDIL-së	2025 - 2026	0	22,572.00	22,572.00	Buxheti i Kosovës	MFPT	Kapacitet e krijuara	Ligji nr04/L-054 -Per Familjet e Dëshmoreve , Invalideve te Luftes, Vetraneve , Vkitmave Civile, te zhdukurve dhe

									Viktimave te dhunes seksuale
	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 4.1:		0	47,572.00	47,572.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët			
4.2	Objektivi specifik: Përmirësimi i politikave publike nga këndvështrimi i drejtësisë tranzicionale: arsimit dhe kultura								
1	Indikatori: Numri i programeve arsimore të zhvilluara		0	0	Mbi 5	Programet e zhvilluara			
2	Indikatori: Numri i mësuesve të trajnuar		0	150	150	Trajnimi i kryer			
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti N1	Viti N2	Viti N3				
4.2.1	Zhvillimi i programeve arsimore/aktivitete jashtë kurrikulës	2025-2026	0	25,000.00	25,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit	Programet e zhvilluara	Ligji nr. 04/L-032 për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës
4.2.2	Përgatitja e materialit mësimor për drejtësinë tranzicionale, me udhëzime metodologjike	2025-2026	0	25,000.00	25,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit / Departamenti i Drejtësisë Tranzicionale të Universitetit të Prishtinës	Materiali mësimor i zhvilluar	Ligji nr. 04/L-032 për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës

4.2.3	Mbështetja e zhvillimit të kuadrove të reja në drejtësinë tranzicionale, të drejtat e njeriut dhe sundimin e ligjit	2025-2026	0	15,000.00	15,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Arsimit / Universiteti i Prishtinës/IKAP	Kuadro te trajnuar	N/A
4.2.4	Organizimi i aktiviteteve të zhvillimit profesional për mësuesit në fushën e drejtësisë Tranzicionale	2025-2026	0	30,000.00	30,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit/ Universiteti i Prishtinës/Ministria e Drejtësisë	Trajnimet e organizuara	Ligji nr. 04/L-032 për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës
4.2.5	Zhvillimi i Qendrës për Drejtësi Tranzicionale	2025 - 2026	0	50,000.00	50,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Universiteti i Prishtinës/ MD/MASHTI	Qendra ne funksion	N/A
4.2.6	Krijimi i seksioneve të drejtësisë tranzicionale në bibliotekat publike dhe ato shkollore	2025 - 2026	0	20,000.00	20,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Kulturës Rinisë dhe Sportit/Komunat/MASHTI	Këndet e krijuara	N/A
	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 4.2:			165,000.00	165,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët			

4.3 Objektiva specifike: Fuqizimi i të rinjve në proceset e drejtësisë tranzicionale									
1	Indikatori: Perfshirja e të rinjve në proceset e DT	Po		Po		po	Te rinjet active ne process te DT		
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti N1	Viti N2	Viti N3				
4.3.1	Krijimi i partneriteteve me organizatat e udhëhequra nga të rinjtë për të rritur pjesëmarrjen e tyre në proceset dhe aktivitetet e drejtësisë tranzicionale.	2024 – 2025 – 2026	30,000.00	40,000.00	50,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Drejtësisë /MKRS	Programet e zhvilluara me synim edukimin e të rinjve mbi konceptet dhe mekanizmat e drejtësisë tranzicionale.	N/A
4.3.2	Krijimi i mundësive për të rinjtë që të angazhohen në dialog me viktimat dhe aktorët tjerë për ta përmirësuar kuptimin e tyre për ndikimin e shkeljeve të të drejtave të njeriut në të kaluarën.	2024 – 2025 – 2026	20,000.00	20,000.00	20,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	MKRS / MD	Bordi këshillues i udhëhequr nga të rinjtë nga 4.4.4 ftohet në çdo grup pune ose diskutim publik.	N/A

4.3.3	Inkurajimi i pjesëmarrjes së të rinjve nëpër komunitete (në të gjitha grupet etnike) në proceset vendimmarrëse në lidhje me mekanizmat e drejtësisë tranzicionale përmes krijimit të grupit këshillues të udhëhequr nga të rinjtë	2024 – 2025 – 2026	15,000.00	15,000.00	15,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	MKRS	Pjesëmarrja e realizuar	N/A
4.3.4	Organizimi i aktiviteteve artistike në bashkëpunim me studentë të artit në Kosovë nga komunitete të ndryshme.	2024 – 2025 – 2026	15,000.00	15,000.00	15,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	MKRS	Aktivetet e realizuara	N/A
	<i>Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 4.3:</i>		80,000.00	90,000.00	100,00.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët			
4.4	Objektivi specifik: Promovimi i kohezionit social në mesin e të rinjve nga të gjitha komunitetet								
1	Indikatori: Të rinjtë e angazhuar		Po	Po	Po			Perfshirja e te rinjeve	

Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti 1	Viti 2	Viti 3				
2	Indikator: Mbështeten iniciativat rinore		Po	Po	Po	Iniciativa te mbeshtetura			
4.4.1	Mundesi te krijuara për të rinjtë nga komunitete të ndryshme për t'u përfshirë në dialog dhe programe shkëmbimi ndërmjet komuniteteve për të rritur mirëkuptimin dhe respektin e ndërsjellë	2024-2025-2026	20,000.00	30,000.00	50,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	MD/MKRS	Thirrjet publike vjetore për zbatimin e programeve të shkëmbimit ndërmjet komuniteteve nga organizatat rinore	N/A
4.4.2	Promovimi i përpjekjeve të udhëhequra nga të rinjtë, si projektet e përbashkëta shoqërore dhe ngjarjet kulturore, artistike dhe sportive, që e inkurajojnë dialogun dhe shkëmbimin	2024-2025 - 2026	10,000.00	10,000.00	10,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	MKRS	Të rinjtë e inkurajuar që të ndërveprojnë me bashkëmoshatarët e tyre nga komunitetet tjera, për të krijuar një kuptim më të mirë të kulturës dhe formimit kulturor të njëri-tjetrit	N/A

	ndërmjet komuniteteve								
4.4.3	Zhvillimi dhe zbatimi i programeve që specifiku i synojnë të rinjtë nga të gjitha komunitetet, për ta inkurajuar mësimin e gjuhëve dhe ndërveprimin kulturor	2024 – 2025 – 2026	15,000.00	15,000.00	15,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Komisioneri për Gjuhët / Zyra për Komunitete e ZKM-së	Deri 50 të rinjë të trajnour	N/A
4.4.4	Inkurajimi i të rinjve nga çdo përkatësi etnike që të marrin pjesë në programet për drejtësinë tranzicionale	2024 – 2025 – 2026	10,000.00	10,000.00	10,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	MASHTI/ MKRS/ MD/Departamenti i DT-së i Universitetit të Prishtinës	Mundësimi i pjesëmarrjes së të rinjve të ndryshëm në programet për drejtësinë tranzicionale	N/A
	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 4.4:		55,000.00	65,000.00	85,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët			
4.5	Objektivi specifik: Sigurimi i drejtësisë tranzicionale me ndjeshmëri gjinore dhe adresimi i dhunës dhe diskriminimit në baza gjinore								
1	Indikatori: Perfshirja e Grave		Po		Po		Po		Gratë marrin pjesë në mekanizmat e drejtësisë tranzicionale
2	Indikatori:		Po		Po		Po		Adresimi i dhunës dhe diskriminimit në baza gjinore

Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti N1	Viti N2	Viti N3				
4.5.1	Ndërmarrja e masave afirmuese për të siguruar pjesëmarrje të barabartë gjinore në përputhje me kërkesat e Ligjit për Barazi Gjinore në pozitë vendimmarrëse në lidhje me ballafaqimin me të kaluarën	2025 - 2026	0	15,000.00	15,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	ABGJ	Pjesëmarrja e garantuar	Ligji për Barazi Gjinore
4.5.2	Zhvillimi i programeve me synim për t'u ofruar qasje në informacione dhe resurse që ndërlidhen me proceset e DT-së	2025 - 2026	0	15,000.00	15,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	ABGJ/MD/ Universiteti i Prishtinës	Programet e Zhvilluara	Ligji për Barazi Gjinore
4.5.3	Krijimi i hapësirave të sigurta dhe forumeve për gratë që t'i ndajnë përvojat dhe	2024 - 2025 - 2026	15,000.00	20,000.00	20,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Komisioni Qeveritar për NjDHS/ABGJ në bashkëpunim të ngushtë me OJQ-të e përfshira tashmë në proces	Hapësirat e krijuara	Ligji për Barazi Gjinore

	perspektivat e tyre mbi luftën dhe pasojat e saj, duke përfshirë dhunën në baza gjinore								
4.5.4	Zhvillimi dhe zbatimi i programeve që fokusohen në parandalimin dhe reagimin ndaj dhunës dhe diskriminimit në baza gjinore, si rezultat i traumave të luftës brenda familjeve	2025 – 2026	0	10,000.00	10,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	ABGJ	Programet e zhvilluara	Ligji për Barazi Gjinore
4.5.5	Ndërmarrja e trajnimeve të specializuara për ta hetuar dhe adresuar dhunën seksuale gjatë luftës	2025 – 2026	0	20,000.00	20,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Policia e Kosovës/ZPSRK	Trajnimet e realizuara	N/A
4.5.6	Zhvillimi dhe zbatimi i programeve me synim promovimin e pjesëmarrjes dhe udhëheqjes së grave në proceset	2024 – 2025 – 2026	5,000.00	5,000.00	5,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	ABGJ	Programet e zhvilluara	Ligji për Barazi Gjinore

	e drejtësisë tranzicionale								
4.5.7	Forcimi i kapaciteteve të Komisionit Qeveritar për të Mbijetuarat e Dhunës Seksuale Gjatë Luftës dhe organizatave të përfshira në procesin e aplikimit për njohje të statusit	2024 – 2025 - 2026	10,000.00	10,000.00	10,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Qeveria e Republikës së Kosovës	Kapacitetet e krijuara	Rregullorja (GRK) Nr.10/2016 për ndryshimin dhe plotësimin e Rregullores Nr.22/2015 për t'i definuar procedurat për njohjen dhe verifikimin e statusit të dhunës seksuale 125 viktimat e dhunës gjatë luftës për çlirimin e Kosovës
4.5.8	Mbështetje për të mbijetuarat e dhunës seksuale gjatë luftës përmes OJQ-ve të autorizuara	2024 – 2025 – 2026	15,000.00	15,000.00	15,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve/Komisioni Qeveritar për njohjen dhe verifikimin e statusit të viktimave të dhunës seksuale	Mbështetja e ofruar	N/A
4.5.9	Programe trajnimi për avokatët e viktimave,	2025-2026	0	25,000.00	25,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	IKAP/Divizioni për Drejtësi Tranzicionale	Programet e krijuara	Programi i Kosovës për Barazi Gjinore 2020-2024

	punonjësit socialë dhe ofruesit e shërbimeve/OShC-të e licencuara për NJDHS								
4.5.10	Zhvillimi i programeve specifike për qasje në drejtësi për të mbijetuarat e dhunës seksuale gjatë luftës	2024 - 2025 - 2026	0	10,000.00	15,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	PSRK/PK/ OJQ-të autorizuara	Programet e krijuara	Programi i Kosovës për Barazi Gjinore 2020-2024
4.5.11	Zhvillimi i programeve rehabilituese për të mbijetuarat e dhunës seksuale gjatë luftës	2024 - 2025 - 2026	0	20,000.00	20,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	ABGJ	Programet e krijuara	Programi i Kosovës për Barazi Gjinore 2020-2024
4.5.12	Ngritja e vetëdijësimit të shoqërisë përmes avokimit për qasjen në drejtësi, duke u fokusuar te të mbijetuarat e dhunës seksuale gjatë luftës dhe të drejta të tjera që rrjedhin nga legjislacioni përkatës	2024 - 2025 - 2026	10,000.00	10,000.00	10,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Komisioni Qeveritar për njohjen dhe verifikimin e statusit të viktimave të dhunës seksuale / ABGJ	Fushata e zhvilluar	Programi i Kosovës për Barazi Gjinore 2020-2024

4.5.1 3	Fushata vetëdijësuese për luftën kundër paragjyqimeve dhe stigmatizimit të mbijetuarave të dhunës seksuale	2024 – 2025 – 2026	0	15,000.00	15,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	ABGJ/ Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve/ Komisioni Qeveritar për Njohjen dhe Verifikimin e Statusit të Personave të Dhunuar gjatë Luftës Çlirimtare të Kosovës	Fushata e organizuar	N/A
4.5.1 4	Konferenca rajonale dhe ndërkombëtare për dhunën seksuale gjatë luftës në Kosovë	2025	0	50,000.00	0	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Komisioni Qeveritar për verifikimin dhe njohjen e statusit të viktimave të DHS	Konferenca e organizuar	Programi i Kosovës për Barazi Gjinore 2020-2024
4.5.1 5	Ofrimi i trajnimeve profesionale për gratë dhe vajzat nga familjet e kategorive të luftës, me fokus të veçantë për gratë me arsim të ulët dhe gratë e papuna për një kohë të gjatë	2025 – 2026	0	20,000.00	20,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	ABGJ/ MFPT	Trajnimet e kryera	N/A
4.5.1 6	Forumi Gratë, Paqja dhe Siguria	2025	0	50,000.00	0	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Zyra e Presidentit/MFPT	Forumi i mbajtur	N/A
4.5.1 7	Hulumtimi dhe mbledhja e të dhënave mbi rolin	2025	0	25,000.00	0	Buxheti i Kosovës/Donatorët	ABGJ / Instituti për krimet e kryera gjatë luftës / Arkivi i Kosovës	Hulumtimi i kryer	N/A

	e grave në lidhje me të drejtat e njeriut, sundimin e ligjit dhe drejtësinë tranzicionale								
	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 4.5:		55,000.00	335,000.00	215,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët			
4.6	Objektivi specifik: Fuqizimi i iniciativave ekzistuese dhe të reja të shoqërisë civile për drejtësinë tranzicionale								
1	Indikatori: Iniciativat dhe projektet e mbështetura të shoqërisë civile		Po	Po	Po	Projektet e mbështetura			
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti N1	Viti N2	Viti N3				
4.6.1	Krijimi i skemave mbështetëse institucionale dhe programore për organizatat e shoqërisë civile që merren me Drejtësinë Tranzicionale	2024-2025 - 2026	0	50,000.00	50,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Ministria e Drejtësisë/ Departamenti i Drejtësisë Tranzicionale	Skema e zhvilluar / Raportet e rregullta dhe rekomandimet për zhvillimin e iniciativave në të ardhmen	N/A
	Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 4.6:		0	50,000.00	50,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët			

4.7 Objektivi specifik: Forcimi i kohezionit social									
1	Indikatori: Aktivizimi qytetare ne proceset e DT	Po		Po		Po		Qytetare aktiv ne iniciative konkrete	
Nr.	Veprimi	Afati i fundit	Buxheti			Burimi i financimit	Institucioni udhëheqës dhe mbështetës	Rezultati	Referencat në dokumente
			Viti N1	Viti N2	Viti N3				
4.7.1	Këshilli Konsultativ për Komunitete	2024 – 2025 – 2026	0	25,000.00	25,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Zyra e Presidentit	Platforma për përfaqësuesit e të gjitha komuniteteve që të angazhohen për mbrojtjen e të drejtave të komuniteteve	Ligji për Mbrojtjen dhe Promovimin e të Drejtave të Komuniteteve dhe Pjesëtarëve të tyre në Republikën e Kosovës
4.7.2	Zhvillimi i programeve, duke përfshirë edukimin publik, që synojnë promovimin e lirisë së shprehjes dhe eliminimin e gjuhës së urrejtjes	2024 – 2025 – 2026	10,000.00	15,000.00	25,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	MASHTI/ZKM	Programet e zhvillaura	N/A
4.7.3	Programe trajnimi për mediat mbi drejtësinë tranzicionale, Qasje “mos bëj dëm”, ndjeshmëri ndaj konfliktit dhe	2024 – 2025 – 2026	0	25,000.00	25,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët	KPM/ Universiteti i Prishtinës/Divizioni për Drejtësi tranzicionale	Gazetarët e trajnuar	N/A

	që i kanë viktimat në qendër								
4.7.4	Hulumtime mbi përhapjen dhe ndikimin e diskriminimit dhe hartimi i masave për ta eliminuar një diskriminim të tillë	2024 – 2025 – 2026	0	15,000.00	0	Buxheti i Kosovës/Donatorët	Zyra për Qeverisje të Mirë	Hulumti i kryer	N/A
	<i>Buxheti i përgjithshëm për objektivin specifik 4.7:</i>		10,000.00	80,000.00	75,000.00	Buxheti i Kosovës/Donatorët			